

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Historický ústav

Muzeum v přírodě Vysočina
Život našich předků ve zkratce

Bakalářská práce

Autorka: Čížová Michaela
Studijní program: B7105 Historické vědy
Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví
Forma studia: Prezenční
Vedoucí práce: PhDr. Vlastimil Havlík, Ph.D.

Hradec Králové, 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucího práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne:

Podpis autorky modrou barvou

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Vlastimilovi Havlíkovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, za odborné rady a připomínky, které mi pomohly práci napsat.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Michaela Čížová
Studium:	F21BP0157
Studijní program:	B7105 Historické vědy
Studijní obor:	Prezentace a ochrana kulturního dědictví
Název bakalářské práce:	Muzeum v přírodě Vysočina, život našich předků ve zkratce
Název bakalářské práce AJ:	Open-air museum Vysočina, the life of our ancestors in brief

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat počátky Muzea v přírodě Vysočina, tedy Souborem lidových staveb a řemesel Vysočina na Veselém Kopci. Hlavním cílem bude seznámení s principy lidového stavitelství, důvody a souvislosti transferování konkrétních staveb, ale i prezentace obytných a hospodářských objektů, v minulosti i v dalších letech. Důležité bude zaměření vedle obytných či hospodářských objektů i na neindustriální technické objekty, záchranu jejich technologického vybavení. Do této práce bude zahrnuto krom prezentace i postupné zprovoznění technických objektů (mlýn s obyčejným složením, varna povidel a část olejny a na rok 2023 se plánuje zprovoznění pily, stoupy na tříslu a záhřívky).

FROLEC, Václav, Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku, Brno 1974. ŠKABRADA, Jiří, Lidové stavby. Architektura českého venkova, Praha 1999. ŠTĚPÁN, Luděk, Chalupy, zemědělské a technické stavby lidu na Chrudimsku, Pardubice 1987. ŠTĚPÁN, Luděk, Lidové stavitelství ve stavebních plánech a mapách východočeských archívů I. Technické a společenské stavby, Pardubice ? Ústí nad Labem 1990. ŠTĚPÁN, Luděk, Lidové stavitelství ve stavebních plánech a mapách východočeských archívů II. Sídla, domy a zemědělské stavby, Zámorsk 1995. ŠTĚPÁN, Luděk, ? RŮŽIČKOVÁ, Renáta ? ŠULC, Ivo, Chrudimsko: ztracené i zachráněné poklady, Chrudim 2003.

Zadávací pracoviště:	Historický ústav, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Vlastimil Havlík, Ph.D.
Oponent:	PhDr. Irena Kapustová, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	7.12.2021

ANOTACE

ČÍŽOVÁ, Michaela, *Muzeum v přírodě vysočina, život našich předků ve zkratce*, bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2024, 58 s. + I – IV přílohy, bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá Muzeem v přírodě Vysočina, zaměřuje se na jeho historii, metody prezentace sbírek, technických a dalších objektů, interakci s návštěvníky a edukační aktivity pro různé věkové skupiny. Práce se zaměřuje na klíčové aspekty muzea, od jeho založení až po současnost, a analyzuje jejich vliv na povědomí veřejnosti o přírodním a kulturním dědictví regionu. Hlavní část práce je věnována komunikaci muzea s veřejností, vzdělávacím programům, které muzeum nabízí, a jejich přínosu návštěvníkům. Bakalářská práce si klade za cíl poskytnout komplexní pohled na Muzeum v přírodě Vysočina jako klíčový kulturní a vzdělávací zdroj v regionu.

Klíčová slova: muzea v přírodě, Muzeum v přírodě Vysočina, muzejní prezentace, muzejní edukace, technická památka.

ANNOTATION

ČÍŽOVÁ, Michaela, *Open-air museum Vysočina, the life of our ancestors in brief*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2018, 58 pp. + I – IV attachments, bachelor thesis

The bachelor thesis deals with the Highlands Museum of Nature, focusing on its history, methods of presentation of collections, technical and other objects, interaction with visitors and educational activities for different age groups. The thesis focuses on key aspects of the museum, from its foundation to the present, and analyses their influence on public awareness of the natural and cultural heritage of the region. The main part of the thesis is devoted to the museum's communication with the public, the educational programmes offered by the museum and their benefits to visitors. The bachelor thesis aims to provide a comprehensive view of the Highlands Open Air Museum as a key cultural and educational resource in the region.

Key words: open-air museums, Open-Air Museum Vysočina, museum presentation, museum education, technical monument.

Obsah

ÚVOD	8
1 MUZEUM V PŘÍRODĚ – ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE	9
1.1 MUZEUM V PŘÍRODĚ.....	9
1.2 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	9
1.2.1 Skanzen.....	9
1.2.2 Národní muzeum v přírodě.....	10
1.2.3 Český svaz muzeí v přírodě.....	10
1.2.4 Metodické centrum pro muzea v přírodě.....	11
1.2.5 Muzejní expozice v přírodě.....	11
1.2.6 Expoziční areál muzea v přírodě.....	11
1.2.7 Objekt.....	12
1.2.8 Expoziční objekty.....	12
1.2.9 Soubor expozičních objektů.....	13
1.2.10 Skupina expozičních objektů.....	13
1.2.11 Zeleň.....	13
1.2.12 Biologické, terénní a jiné expoziční prvky.....	14
1.2.13 Sbírkový předmět.....	14
2 HISTORIE MUZEÍ V PŘÍRODĚ	15
2.1 VÝZNAM A TYPY MUZEÍ V PŘÍRODĚ	17
2.2 VALAŠSKÉ MUZEUM V PŘÍRODĚ	19
3 MUZEUM V PŘÍRODĚ VYSOČINA	21
3.1 HISTORIE MUzea V PŘÍRODĚ VYSOČINA	23
3.2 NÁZEV VESELÝ KOPEC	26
3.3 REGIONÁLNÍ PRACOVIŠTĚ PRO TRADIČNÍ LIDOVOU KULTURU	27
4 ČINNOST MUzea SMĚREM K VEŘEJNOSTI	28
4.1 NA KTEROU ČÁST VEŘEJNOSTI JE MUZEUM ZAMĚŘENO	28
4.2 PREZENTAČNÍ ČINNOST MUzea	29
4.3 AKTIVITY URČENÉ PRO VEŘEJNOST	33
4.3.1 Prohlídkové okruhy.....	33
4.3.2 Výstavy.....	35
4.3.3 Další aktivity.....	36
4.4 PUBLIKAČNÍ ČINNOST MUzea	37
4.5 FILMAŘSKÁ ČINNOST MUzea	37

4.5.1	<i>Pohádky točené na Veselém Kopci</i>	38
4.6	INTERAKTIVNÍ PRVKY, KTERÉ MUZEUM VYUŽÍVÁ	39
5	TECHNICKÉ OBJEKTY	41
5.1	PILA, STUPNÍK NA TŘÍSLO, ZÁHŘIVKA A DALŠÍ OBJEKTY	41
5.1.1	<i>Vodní pila</i>	41
5.1.2	<i>Stupník na tříslo</i>	42
5.1.3	<i>Záhřívka</i>	43
5.1.4	<i>Polygonální stodola</i>	43
5.1.5	<i>Vodní olejna</i>	44
5.1.6	<i>Veselokopecký mlýn</i>	45
5.1.7	<i>Stoupa na kroupy</i>	46
5.1.8	<i>Varna povidel</i>	46
6	EDUKAČNÍ ČINNOST MUZEA.....	47
6.1	EDUKAČNÍ PROGRAMY A AKTIVITY PRO DĚTI	48
6.1.1	<i>Věda a tradice</i>	50
6.2	SPOLUPRÁCE SE ŠKOLAMI	51
6.3	EDUKAČNÍ PRVKY – PRACOVNÍ LISTY, SOUTĚŽE, AKTIVITY	52
7	PŘIPRAVOVANÉ NOVINKY V PREZENTAČNÍ A EDUKAČNÍ ČINNOSTI	
MUZEA	52	
	ZÁVĚR.....	54
	PRAMENY.....	55
	LITERATURA	57
	PŘÍLOHY.....	I

ÚVOD

Muzea v přírodě představují unikátní formu institucí kulturního dědictví, které se zaměřují na ochranu, prezentaci a vzdělávání veřejnosti o historických, kulturních a přírodních hodnotách v autentickém prostředí. Mezi významné příklady tohoto typu muzeí patří Muzeum v přírodě Vysočina, které se nachází v kraji Vysočina v České republice. Tato instituce zaujímá významné místo v oblasti kultury a vzdělávání v regionu, a to mimo jiné díky své dlouholeté historii, bohaté prezentaci tradičního lidového stavitelství a kultury, inovativní edukační činnosti a aktivní komunikaci s veřejností.

Tato bakalářská práce si klade za cíl detailněji prozkoumat Muzeum v přírodě Vysočina s důrazem na jeho historický vývoj a současný provoz. Práce zkoumá různé oblasti fungování muzea, včetně jeho komunikačních strategií, způsobu prezentace technických objektů a realizace edukačních aktivit. Důraz bude kladen na praktické aplikace těchto prvků v prostředí muzea a jejich vliv na interakci s návštěvníky, přičemž se budu zaměřovat i na edukační programy určené jak pro mládež, tak i pro dospělé. Cílem je získat hlubší vhled do role Muzea v přírodě Vysočina jako nositele kulturního dědictví a vzdělávacího zdroje pro veřejnost, který nabízí nejen poučení, ale i zábavu a inspiraci pro všechny návštěvníky.

První část práce podrobně rozebírá základní pojmy související s muzeem v přírodě, s důrazem na jejich význam a použití v kontextu tohoto specifického typu muzea. Tato část neopomíjí ani vysvětlení historického vývoje muzeí v přírodě obecně je věnována také našemu nejstaršímu muzeu v přírodě, Valašskému muzeu v přírodě, a sleduje rovněž vývoj a vznik Muzea v přírodě Vysočina. Druhá část se pak podrobně zabývá funkcí Muzea v přírodě Vysočina jako vzdělávací instituce. Zkoumá různé aktivity a programy, které muzeum nabízí svým návštěvníkům, a to včetně výstav, speciálních programů pro různé věkové skupiny, workshopů a demonstrací technických exponátů. Tato část se zaměřuje na praktické aspekty vzdělávání a osvěty poskytované muzeem a analyzuje jejich dopad a účinnost v kontextu celkového poslání muzea.

Při zpracování této práce byla využita odborná literatura zabývající se problematikou muzeí v přírodě. Dále byly použity muzejní výroční zprávy, které

poskytují ucelený přehled o činnosti Muzea v přírodě Vysočina v průběhu času. Internetové zdroje, zejména webové stránky muzea a další online dokumentace, byly využity k získání aktuálních informací a detailních popisů expozic, programů a dalších aktivit muzea. Důležitým zdrojem informací byly také osobní zkušenosti z návštěv Muzea v přírodě Vysočina, které umožnily získat praktické poznatky a osobní dojmy. Při zpracovávání tématu práce jsem použila metodu heuristiky, metodu analýzy získaných poznatků a jejich následné syntézy.

1 MUZEUM V PŘÍRODĚ – ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE

1.1 Muzeum v přírodě

Muzeum v přírodě představuje specifický typ paměťové instituce, která se zaměřuje na komplexní rekonstrukci historického prostředí charakteristického pro danou oblast. Muzea v přírodě, ať už umístěná v urbanizovaném prostředí nebo ve volné přírodě, usilují o co nejvěrnější zobrazení historického životního prostředí, a to s ohledem na jeho prostorové, časové, společenské, přírodní a historické souvislosti.¹ Hlavním úkolem muzea v přírodě je dokumentace historické stavební kultury daného regionu a prezentace tradičního způsobu života jeho obyvatel. Do této oblasti spadá široká škála témat, jako jsou řemesla, hospodaření, oděv, zvyky, strava a folklór. Muzeum v přírodě se tak stává cenným zdrojem informací o materiální kultuře i nemateriálním dědictví daného regionu. Současný trend v provozování muzeí v přírodě směřuje k oživení expozic a k jejich interaktivnímu zpřístupnění široké veřejnosti. Toho je dosahováno prostřednictvím pořádání ukázek řemesel, folklórních vystoupení, historických dílen a dalších aktivit, které aktivně zapojují návštěvníky do dění.

1.2 Vymezení základních pojmů

1.2.1 Skansen

Výraz "skansen" má svůj původ ve švédštině a překládá se jako "hradby". Zpočátku to byl název kopečku nedaleko Stockholmu, na kterém bylo v roce 1891

---

¹ Jiří LANGER, *Evropská muzea v přírodě. Atlas památek*, Praha 2005, s. 7.

založeno první muzeum v přírodě na světě. Tento historický základ posloužil jako inspirace pro vznik dalších podobných institucí v Evropě. I když odborníci preferují termín "muzeum lidové architektury v přírodě", který přesněji popisuje charakter těchto muzeí, zkrácený výraz "skansen" se stal běžným a je široce používán, včetně oficiálních názvů jako "Podorlický skanzen Krňovice".²

1.2.2 Národní muzeum v přírodě

Národní muzeum v přírodě (NMVP) je příspěvková organizace Ministerstva kultury České republiky, která se zaměřuje na komplexní dokumentaci, uchovávání a prezentaci lidové kultury, národopisu, řemesel a zemědělství. Hlavní úkoly NMVP zahrnují organizaci rozsáhlých sbírek movitých i nemovitých památek, správu objektů lidové architektury v přirozeném prostředí a jejich zpřístupňování v rámci specializovaných expozic, dokumentaci a ochranu historického stavitelství a tradičního způsobu života na venkově, a v neposlední řadě vzdělávání a popularizaci lidové kultury prostřednictvím edukačních programů a kulturních akcí.

Sídlem NMVP je od 11. 12. 2018 Valašské muzeum v přírodě. Kromě něj NMVP sdružuje ještě další tři instituce: Hanácké muzeum v přírodě, Muzeum v přírodě Vysočina a Muzeum v přírodě Zubrnice. Úkolem všech těchto institucí je uchovávání a dokumentace historie lidového stavitelství, mají za úkol také prezentovat tradiční způsob života na venkově a zpřístupnit vytvořené expozice a aktivity široké veřejnosti. To má za cíl podpořit edukaci a popularizaci lidové kultury.³ NMVP hraje klíčovou roli v ochraně a prezentaci lidové kultury České republiky a poskytuje cenný prostor pro poznání a pochopení tradic a způsobu života našich předků.

1.2.3 Český svaz muzeí v přírodě

Český svaz muzeí v přírodě (ČSMP) slouží jako platforma pro vzájemnou spolupráci a sdílení zkušeností mezi všemi muzei v přírodě na území České republiky. Svaz se zaměřuje na dva hlavní aspekty: odbornou spolupráci a propagaci. Český svaz

---

² Petr DVOŘÁČEK, *Skanseny: muzea lidové architektury v přírodě v České republice a Slovenské republice*, Olomouc 2019, s. 5.

³ *Národní muzeum v přírodě*, dostupné online: (<https://www.nmvp.cz/>), [citováno 20.3.2024].

muzeí v přírodě spolupracuje s Metodickým centrem pro muzea v přírodě, které je součástí Národního muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.⁴

1.2.4 Metodické centrum pro muzea v přírodě

Metodické centrum pro muzea v přírodě, začleněné do struktur Národního muzea v přírodě, slouží jako centrální platforma pro rozsáhlou spolupráci mezi všemi muzei v přírodě a podobnými institucemi v České republice. Kromě Národního muzea v přírodě a jeho odštěpných pracovišť je zapojeno i do partnerství s Národním památkovým ústavem, Akademií věd a Českým svazem muzeí v přírodě. Hlavním posláním centra je podpora odborných aktivit v oblasti muzeí v přírodě skrze různé formy činností jako jsou vzdělávací akce, publikační činnost, výzkum a organizování různých událostí. Vedle toho poskytuje metodickou a muzeologickou podporu, poradenství a školení.⁵

1.2.5 Muzejní expozice v přírodě

„Speciální muzejní prezentační forma představující modelovou rekonstrukci historického životního prostředí. Kombinuje elementy exteriérové a interiérové expozice tvořené expozičními objekty a jejich soubory, sbírkovými předměty, terénními a biologickými prvky, zelení. Základním posláním muzejní expozice je prezentovat vztahy mezi těmito komponenty. Je doplněna o prezentační informační systém. Muzejní expozice v přírodě tvoří rozhodující složku muzea v přírodě.“⁶ Díky ní se návštěvníci mohou doslova ponořit do minulosti a zažít život na vlastní kůži. Expozice tak plní nejen edukativní funkci, ale také funkci kulturní a estetickou.

1.2.6 Expoziční areál muzea v přírodě

„Vymezená plocha muzejní expozice v přírodě obsahující expoziční objekty a jejich soubory, terénní prvky, zeleň, biologické prvky, sbírkové předměty a jiné

---

⁴ Český svaz muzeí v přírodě, dostupné online: (<https://www.nmvp.cz/o-nas/cesky-svaz-muzei-v-prirode>), [citováno 20.3.2024].

⁵ Metodické centrum pro muzea v přírodě, dostupné online: (<http://muzeavprirode.cz/o-metodickem-centru/>), [citováno 20.3.2024].

⁶ Radek BRYOL (edd.), *Muzea v přírodě v České republice: teoretická a metodická východiska*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2020, s. 29.

expoziční prvky. Zahrnuje i provozní objekty, které jsou svým exteriérovým vzhledem uzpůsobené specifickému charakteru expozičního areálu muzea v přírodě. Expoziční areál může být také částí vesnické nebo městské památkové rezervace nebo zón, na které se vztahují příslušná ustanovení Zákona o č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů.“⁷

1.2.7 Objekt

„Uzavřený konstrukční celek schopný stát samostatně nebo tvořící vzájemně propojené celky a skupiny (např. hospodářské celky zemědělských usedlostí, urbanistické celky hospodářských staveb, hřbitovy, sakrální celky, technické celky) včetně dopravní (lávky, mosty, úpravy cest) a drobné architektury (kříže, kapličky, zvoničky, ale i různé způsoby hrazení, apod.) a úpravy vodních toků (náhony, jezy, hatě).“⁸

1.2.8 Expoziční objekty

„Expoziční objekt muzea v přírodě se liší od pojmu stavba tím, že nese historické kulturní hodnoty a v muzeu plní významnou poznávací úlohu.“⁹ „Objekt umístěný v expozici muzea v přírodě jako její základní, ovšem ne zcela výlučný prvek. Je prozkoumaný vědeckovýzkumnými metodami a v souladu s odbornou koncepcí rozvoje muzea je vybrán pro muzejní expozici v přírodě. Je opatřený technickou dokumentací, v případě originálu i montážním plánem, demontovaný a v podobě dílčích prvků nebo v celku transportovaný do muzea, nebo je v muzejní expozici v přírodě vystavený formou kopie či rekonstrukce. Tvoří ho uzavřený konstrukční celek schopný stát samostatně, v souboru nebo ve skupině. Není stavbou podle stavebního zákona č. 183/2006 Sb., protože je věcí, která má odlišnou funkci podle památkového zákona č. 20/1987 Sb. a zákona o sbírkách č. 122/2000 Sb., neboť dokumentuje a

---

⁷ Radek BRYOL (edd.), *Muzea v přírodě v České republice: teoretická a metodická východiska*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2020, s. 30-31.

⁸ Radek BRYOL (edd.), *Muzea v přírodě v České republice: teoretická a metodická východiska*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2020, s. 30.

⁹ Radek BRYOL (edd.), *Muzea v přírodě v České republice: teoretická a metodická východiska*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2020, s. 21.

prezentuje historické kulturní jevy, např. dobovou odlišnost od stavební legislativy tvořené od poloviny 18. století až po současnost.“¹⁰

1.2.9 Soubor expozičních objektů

„Soubor expozičních objektů organicky spojených v obytný a hospodářský, technický nebo jiný komplex, vymezující plochu dvora včetně terénních prvků a zeleně kolem staveb a s případnou návazností na pozemky náležející k souboru (např. zahrady, sady, rybníky apod.). V expozičním areálu muzea v přírodě stojí samostatně nebo tvoří skupiny.“¹¹

1.2.10 Skupina expozičních objektů

„Originál, urbanisticky řešená kopie či historická rekonstrukce skupiny expozičních objektů, která stojí samostatně a plní specifický hospodářský nebo společenský úkol (např. skupina stodol, sýpek, seníků, vinohradnických staveb, hřbitovy apod.). Může být začleněna do celku prezentace urbanistické skupiny.“¹²

1.2.11 Zeleň

Zeleň je součástí expozičního areálu muzea v přírodě. Dělí se do pěti kategorií, na zeleň vnější, krycí, autentickou, expoziční a doplňkovou. Zeleň vnější obklopuje celý areál muzea a zajišťuje přirozený a nenásilný přechod expozice do okolní krajiny. Pomáhá tak udržet autenticitu prostředí a chránit expozici před rušivými vlivy z okolí. Zeleň krycí rozděluje samotnou expozici do několika částí a umožňuje tak lépe strukturovat prostor a usnadnit orientaci návštěvníkům. Zároveň vytváří intimnější atmosféru a umožňuje soustředit se na jednotlivé expozice. Zeleň autentická je původní zeleň, která souvisí s rázem místní krajiny a s historickým využitím daného prostoru. Dodává expozici autenticitu a umožňuje návštěvníkům seznámit se s typickou vegetací daného regionu. Zeleň expoziční byla vysázena v průběhu vytváření

---

¹⁰ Radek BRYOL (edd.), *Muzea v přírodě v České republice: teoretická a metodická východiska*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2020, s. 30.

¹¹ Radek BRYOL (edd.), *Muzea v přírodě v České republice: teoretická a metodická východiska*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2020, s. 30.

¹² Radek BRYOL (edd.), *Muzea v přírodě v České republice: teoretická a metodická východiska*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2020, s. 31.

expoziční a nachází se okolo objektů nebo skupin usedlostí. Může zahrnovat zeleň nízkou i vysokou, pěstovanou i přírodní, léčivou i okrasnou. Do této kategorie se řadí také agrikulturní expoziční, které prezentují tradiční způsoby pěstování plodin a chovu zvířat. Poslední kategorií je zeleň doplňková, která se využívá k tomu aby vyplnila určité části areálu, které jsou určeny například k odpočívání, občerstvení nebo k edukačním aktivitám.¹³

1.2.12 Biologické, terénní a jiné expoziční prvky

„Komponent v expozičním areálu rostlinného nebo živočišného původu, jehož výskyt je prokazatelně provenienčně spjat s historickým rekonstruovaným prostředím. V historickém vývoji vytvářel lokální formy a stal se nejhodnotnější částí genofondu.“¹⁴

„Útvar vytvořený přírodou nebo lidskou činností jako terénní nahodilost či hospodářská nutnost bez estetického záměru, jež dotváří přirozený charakter krajiny nebo sídla (meze, hromady kamení, úvozová cesta, přirozené vodní toky, stopy těžby nebo jiných činností apod.).“¹⁵

Jiné expoziční prvky v muzeích v přírodě zahrnují všechny prvky, které se v areálu nacházejí a které se zde původně nevyskytovaly, ale pozitivně doplňují a zkvalitňují prezentované jevy. Může se jednat o figuríny, modely nebo informační tabule. Jiné expoziční prvky pomáhají návštěvníkům lépe vnímat a chápat expozici a doplňují informace o prezentovaných tématech.¹⁶

1.2.13 Sbírkový předmět

„Předmět kulturně-historické hodnoty dokumentující realitu, z níž byl vyňatý a deponovaný v muzeu. Je evidovaný dle platných předpisů ve sbírkové evidenci s

---

¹³ Radek BRYOL (edd.), *Muzea v přírodě v České republice: teoretická a metodická východiska*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2020, s. 32.

¹⁴ Radek BRYOL (edd.), *Muzea v přírodě v České republice: teoretická a metodická východiska*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2020, s. 33.

¹⁵ Radek BRYOL (edd.), *Muzea v přírodě v České republice: teoretická a metodická východiska*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2020, s. 31.

¹⁶ Radek BRYOL (edd.), *Muzea v přírodě v České republice: teoretická a metodická východiska*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2020, s. 33.

přiděleným evidenčním číslem, opatřený dokumentací vědeckou, fotografickou a konzervačně – restaurátorskou a slouží k účelům prezentačním a badatelským.“¹⁷

2 HISTORIE MUZEÍ V PŘÍRODĚ

Kořeny muzeí v přírodě sahají do 18. století, kdy se v zámeckých zahradách a parcích začaly stavět lidové domy jako kulisy pro zábavu šlechty. Tyto stavby, jako například v parku Petit Trianon u Paříže nebo v Chantilly, sloužily k dokreslení idylické představy o venkovském životě. Vytvoření parku kolem dánského zámku Fredensborg představovalo zásadní krok vpřed v historii. Byla vytvořena venkovní expozice, zdobená kamennými sochami oblečenými v lidových krojích, přitáhla pozornost Karla Viktora von Bonstettena, badatele pocházejícího ze Švýcarska. V roce 1790 byla právě ním v areálu Fredensborgu vybudována zahrada, ve které byly postaveny repliky domů a obydlí primitivních evropských národů, včetně Islandců, Laponců a dalších. Tento krok, i když neúmyslně, položil základy pro první expozici lidových staveb prezentovaných v jejich přirozeném prostředí.¹⁸

Vznik muzeí v přírodě je úzce spjat s rozvojem etnografie, disciplíny zkoumající život společnosti. Během 19. století se etnografie začala čím dál více soustředit na každodenní život lidí a jeho různé aspekty, což vedlo k vytváření prvních, oddělení v muzeích, zabývajících se právě všedním životem lidí, etnografických sbírkových fondů a později i k vzniku prvních etnograficky orientovaných institucí. Tyto instituce sbíraly a vystavovaly předměty denní potřeby, oděvy, nástroje a další artefakty, jež ilustrovaly kulturu a tradice různých etnických skupin.

Myšlenka muzeí v přírodě vychází z touhy prezentovat tyto artefakty v jejich přirozeném kontextu, v replikách historických staveb a prostředí, ve kterém žili naši předci. Muzea v přírodě tak doplňují etnografická muzea a umožňují návštěvníkům komplexně vnímat a chápat život v minulosti.

Na Světové výstavě v Londýně v roce 1851 byl uveden revoluční koncept prezentace lidových staveb formou modelů pocházejících z různých koutů světa. Tento

---

¹⁷ Radek BRYOL (edd.), *Muzea v přírodě v České republice: teoretická a metodická východiska*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2020, s. 33.

¹⁸ Jaroslav ŠTIKA – Jiří LANGER, *Československá muzea v přírodě*, Ostrava 1989, s. 5-12.

krok významně ovlivnil budoucnost expozic muzeí v přírodě. Idea muzeí v přírodě se dále rozvinula a získala na popularitě, až nakonec vyvrcholila na Světové výstavě v Paříži v roce 1878. Na této výstavě švédský badatel Arthur Hazelius představil autentický interiér skandinávské venkovské jizby, což bylo významné pro zdůraznění hodnoty a důležitosti zachování tradičního způsobu života. Jeho expozice s detailními figurínami zachycujícími každodenní život se stala mimořádně populární a inspirativní. Tato iniciativa posloužila jako podnět pro vznik dalších muzeí v přírodě, která se snažila podobně autenticky prezentovat a zachovávat kulturní dědictví a historické tradice.

První institucí svého druhu na světě se stalo Nordiska Museet ve Stockholmu, které bylo založeno Arthurem Hazeliem v období let 1872 a 1873. Toto muzeum se specializovalo na zkoumání a prezentaci lidové kultury Skandinávie, a to prostřednictvím široké škály sbírek, výstav a vzdělávacích programů. Jeho vznik byl průlomovým okamžikem v oblasti muzejnictví, neboť položil základ pro systematické shromažďování, uchovávání a vystavování předmětů a artefaktů spojených s každodenním životem a tradicemi skandinávských lidí. V rozvoji etnografických oddělení ve střední a východní Evropě lze spatřit jisté zpoždění oproti západní Evropě. Například v Olomouci bylo takové oddělení zřízeno v roce 1883, v Moskvě v roce 1885, v Lvově v roce 1895, ve Vídni již v roce 1869 a v Praze teprve v roce 1896. Tyto instituce se zaměřily na sběr, uchovávání a prezentaci materiálního a nehmotného kulturního dědictví regionu se zaměřením zejména na lidové umění a kroje.¹⁹

První muzea v českých zemích byly zakládána v duchu romantismu, který ovládal naši vědu a kulturu minimálně do sedmdesátých let minulého století. V této době se v muzeích shromažďovaly převážně věci starobylé, cenné a zvláštní, například umělecká díla, písemnosti historické hodnoty anebo cizokrajné zvláštnosti. U nás patří k nejstarším, muzea v Opavě, Brně a Praze.

Na konci osmdesátých let a převážně v devadesátých letech dvacátého století se u nás začíná projevat moderní názor na poslání vědy a kultury. V nových expozicích se objevují nerosty, rostliny i živočichové, národopisné expozice zobrazují tradiční

---

¹⁹ Jaroslav ŠTIKA – Jiří LANGER, *Československá muzea v přírodě*, Ostrava 1989, s. 5-12.

kulturu našeho lidu. V dokumentaci i v expoziční technice začíná mít své právoplatné místo i kvalitní audiovizuální technika a digitální technologie.²⁰

Významným milníkem v historii muzeí v přírodě byla Mezinárodní konference zaměřená na jejich poslání a budoucnost, která se konala v Rožnově pod Radhoštěm v roce 2018. Tato událost shromáždila odborníky, kurátory, a další zájemce o muzea v přírodě z celého světa, aby diskutovali o aktuálních výzvách a možnostech pro rozvoj těchto institucí. Konference poskytla platformu pro sdílení osvědčených postupů, inovativních přístupů a inspirativních nápadů, které mohou posílit roli muzeí v přírodě jako míst setkávání, vzdělávání a ochrany kulturního a přírodního dědictví.

2.1 Význam a typy muzeí v přírodě

Muzea v přírodě jsou jedinečnými zařízeními muzejního typu, která se specializují na uchování a prezentaci starých staveb a kulturního dědictví ve skutečném prostředí, které zachovává autentičnost a historický kontext. Tyto instituce umožňují návštěvníkům prozkoumávat minulost prostřednictvím autentických zážitků a interakce s historickými artefakty a stavbami. Zmíněné instituce byly založeny s cílem zachovat charakteristické architektonické památky pro každou oblast, a to jak na jejich původních místech, tak i ve speciálně vytvořených expozicích. Jedním příkladem je Národopisné muzeum Slánska v Třebízi, které se zaměřuje na ukázkou historických staveb a tradic této konkrétní oblasti.

V rámci expozic muzeí v přírodě se kromě samotných staveb nacházejí také další prvky, jako jsou hospodářské budovy, chlévy nebo stodoly, které ilustrují komplexnost venkovského života, archeologické nálezy, hlavně v případě archeoskanzenů, živá zvířata a tradiční plodiny. Tyto prvky dotvářejí komplexní obraz minulého života a slouží jako edukační nástroj pro širokou veřejnost.²¹

Zvláštní kategorií muzeí v přírodě jsou archeoskanzeny, které se zaměřují na rekonstrukci pravěkých a starověkých sídlišť a objektů na základě archeologických nálezů. Tyto skanzeny tak představují jedinečnou platformu pro studium a prezentaci

---

²⁰ Jaroslav ŠTIKA – Jiří LANGER, *Československá muzea v přírodě*, Ostrava 1989, s. 5-7.

²¹ Radek BRYOL (edd.), *Muzea v přírodě v České republice: teoretická a metodická východiska*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2020, s. 13.

historie lidské společnosti v prehistorických obdobích. Mezi nejvýznamnější archeoskanzeny v České republice patří například Archeoskanzen Modrá, který prezentuje život Keltů v oppidu Staré Hradisko z období laténské kultury, Archeoskanzen Březno u Loun zaměřující se na období pravěku a raného středověku s rekonstrukcí neolitické vesnice, keltského oppida a slovanského hradiště nebo Archeopark Chotěbuz-Podobora, který nabízí expozice z období pravěku a raného středověku s rekonstrukcí neolitické vesnice, mohylového pohřebiště a keltského opevnění. Známy je i Archeopark pravěku Všešary, který se snaží interaktivní a názornou formou návštěvníky seznámit s životem v pravěku. Expozice Archeoparku ve Všešarech je rozčleněna do dvou částí, vnitřní a vnější. V rámci venkovní expozice jsou k dispozici demonstrace pravěkých konstrukcí, zahrnující neolitický a eneolitický dům, polozemnice z období starší doby železné, rondel, výrobní plochy a pravěké pohřebiště s mohylami. Pro mladé návštěvníky jsou připraveny praktické ukázky různých pravěkých činností, jako je drcení obilí, broušení kamenných seker, zpracování polí dřevěnými nástroji nebo manipulace s replikami pravěkých seker. Vnitřní expozice archeoparku je strukturována do tří sekcí, jež zahrnují podzemí, životní styl a duchovní aspekty prehistorických společenství. Toto uspořádání rovněž reflektuje různé archeologické postupy: zkoumání archeologických nálezů pod zemí, rekonstrukce objektů na povrchu a letecká archeologie. Součástí této expozice je model pravěké krajiny o délce osmi metrů, rekonstrukce archeologických vykopávek, jeskyně s artefakty zvířat a lidí a také výstavní a projekční sál.

Jednou z klíčových vlastností muzeí v přírodě je jejich snaha o zachování a rekonstrukci historického prostředí. Tato snaha zahrnuje jak konzervaci, ochranu a údržbu historických staveb a artefaktů v jejich autentickém stavu, tak i rekonstrukci, obnovu historického prostředí v případech, kdy došlo k jeho narušení nebo zničení. Muzea v přírodě se tak stávají nejen strážci minulosti, ale i aktivními aktéry v oblasti péče o kulturní dědictví.²² Díky moderním metodám a technologiím dokážou tato muzea efektivně chránit a rekonstruovat historické prostředí a zpřístupňovat ho široké veřejnosti.

---

²² Radek BRYOL (edd.), *Muzea v přírodě v České republice: teoretická a metodická východiska*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2020, s. 14-15.

Zásadní odlišnost a zároveň přednost muzeí v přírodě oproti klasickým muzeím spočívá v komplexnosti prezentovaných jevů. Muzea v přírodě nezobrazují pouze historické stavby a artefakty, ale i jejich přirozené prostředí včetně živých zvířat a tradičních plodin. Návštěvníci tak získávají komplexní obraz života v minulosti, zahrnující dobové technologie, zemědělské praktiky a každodenní aktivity. Prožitek z muzea v přírodě není pouze vizuální, ale zahrnuje i vnímání zvuků, vůní a doteků, čímž se stává hlubším a zapamatovatelnějším. Muzea v přírodě přinášejí rovněž možnost relaxace.²³

2.2 Valašské muzeum v přírodě

Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, založené v roce 1925, má významnou historii jako nejstarší instituce svého typu v České republice a zůstávalo jediným svého druhu až do 70. let 20. století. Jeho vznik byl iniciován členy muzejního spolku v Rožnově pod Radhoštěm, především bratry Aloisem (1870–1944) a Bohumírem (1866–1933) Jaroňkovými. Tito bratři pocházeli z Malenovic u Zlína a byli členy prosté rodiny, která se vyznačovala vášní pro umění a tvůrčí činnost v různých oblastech.

Stavba muzea v Rožnově pod Radhoštěm byla iniciována několik let po první světové válce. Prvním krokem k jeho založení bylo přesunutí dvou historických roubených domů – radnice a měšťanského domu z konce 17. století – z rožnovského náměstí do městského parku při příležitosti národopisné slavnosti Valašský rok v roce 1925. Tímto přesunem vznikl základní areál nazvaný Dřevěné městečko, který byl postupně rozšiřován o další dřevěné stavby a stal se jádrem muzea. Slavnost Valašský rok je považována za významný mezník ve vývoji valašské lidové kultury.²⁴

Zakladatelé si uvědomili nedostatečnost "městské" části muzea k představení celkového života na Valašsku, a proto se rozhodli vybudovat venkovský areál. První kroky k vytvoření části muzea nazvané Valašská dědina začaly na počátku 50. let 20. století na pozemku nazývaném Stráň. Hlavním cílem bylo vytvořit autentický obraz

---

²³ Radek BRYOL (edd.), *Muzea v přírodě v České republice: teoretická a metodická východiska*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2020, s. 14-15.

²⁴ Jaroslav ŠTIKA – Jiří LANGER, *Československá muzea v přírodě*, Ostrava 1989, s. 24-25.

valašské vesnice v souladu s typickou valašskou krajinnou a kulturní atmosférou. Tento projekt byl zaměřen na zachycení každodenního života a tradic obyvatel Valašska, a tak poskytnout návštěvníkům pohled do minulosti regionu. Jedná se o největší část areálu Rožnovského muzea v přírodě, která zahrnuje pastviny, louky, políčka a sady, kde jsou pěstovány historické odrůdy plodin, zejména ovoce a obilí, ale také vzácné plevele, které jsou dnes již málo obvyklé. Tato část areálu rovněž nabízí prohlídku dvorů s ustájeným dobytkem a drůbeží.

V době osmdesátých let dvacátého století byla k rozšířené expozici Dřevěného městečka a Valašské dědiny připojena další část, známá jako Mlýnská dolina. Tento areál zahrnuje technické stavby poháněné vodou, které jsou funkční a odkazují na historické metody zpracování. V Mlýnské dolině jsou po celý rok pořádány programy zaměřené na představení tradičních řemesel. Různí řemeslníci, jako kováři, hrncíři, tesaři, dráteníci a další, zde prezentují své mistrovství a sdílejí své znalosti o postupech a nástrojích svého řemesla. Součástí areálu jsou také funkční vodní mlýn a pila, které jsou poháněny vodou z říčky Rožnovská Bečva. Tím, že navštíví Mlýnskou dolinu, si mohou návštěvníci prohlédnout historii mlynářství a pilařství a sledovat zručnost a zkušenosti pracujících mlynářů. Kromě toho se v rámci areálu nachází i rybník, kde se praktikuje tradiční způsob lovu ryb.²⁵

V roce 1995 se muzeu připojil čtvrtý a také poslední areál, a to Pustevny v Moravskoslezských Beskydech, které zahrnují zvoničku a objekty jako Maměnka a Libušín. Tyto budovy, navržené architektem Dušanem Samo Jurkovičem, jsou dnes národní kulturní památkou.

Muzejní prostory jsou neustále rozšiřovány o další historické budovy, které obohacují idylický obraz tradičního Valašska. Nedílnou částí muzea je jeho animace, která je realizována prostřednictvím vnitřních a vnějších expozic, demonstrací tradičních řemeslných, zemědělských a domácích technik, lidového umění a folklóru. Tímto způsobem je zachycena a oživena bohatá kultura a tradice regionu. Valašské muzeum v přírodě tak plní odkaz svých zakladatelů a stává se živoucím muzeem.²⁶ Od

---

²⁵ Jiří LANGER, *Evropská muzea v přírodě. Atlas památek*, Praha 2005, s. 63-64.

²⁶ *Valašské muzeum v přírodě*, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/roznov/>), [citováno 20.3.2024]

11. prosince 2018 je Valašské muzeum v přírodě oficiálním sídlem Národního muzea v přírodě.²⁷

3 MUZEUM V PŘÍRODĚ VYSOČINA

Muzeum v přírodě Vysočina, rozprostřené v malebném srdci východních Čech, je největším skanzenem v Čechách. Jeho budování započalo na konci 60. let 20. století a dnes nabízí jedinečnou expozici lidového stavitelství, která nemá v celých východních Čechách obdoby.

Na rozdíl od běžných skanzenů, kde se všechny objekty zpravidla nacházejí na jednom místě, Muzeum v přírodě Vysočina se vyznačuje rozptýlením expozičních areálů do několika lokalit. Návštěvníci tak mohou prozkoumat tradiční architekturu v autentickém prostředí vesnic Veselý Kopec, Svobodné Hamry, Možděnice a v Hlinsku.

Soubor zahrnuje jak objekty, které se na svém místě nacházely původně, tak i stavby přenesené z okolních oblastí, jako jsou Chrudim, Litomyšl, Chotěboř, Heřmanův Městec, Polička, Svatka a Vysoké Mýto. Díky této pestrosti a autenticitě si návštěvníci mohou udělat komplexní představu o lidové architektuře a způsobu života v minulosti. Muzeum v přírodě zahrnuje expozice Veselý Kopec, vodní hamr ve Svobodných Hamrech, řemeslné dílny v Možděnici a Betlém, část města Hlinsko. Cílem tohoto rozsáhlého komplexu je prezentace tradičního života na venkově v období od 19. století do 50. let 20. století. Najdeme tu však i pár staveb pocházejících ze 17. a 18. století.²⁸

Expozice v původním krajinném prostředí na Veselém Kopci prezentuje typický ráz zemědělské usedlosti z oblasti českomoravského pomezí a Železných hor, včetně rozmístění usedlostí v krajině, které odpovídá uspořádání obcí v celém regionu. Expozice dokumentuje jednotlivé typy domů a usedlostí, zemědělských a technických staveb i drobné objekty doplňující venkovská sídla z vymezené sběrné oblasti. Interiéry podávají svědectví o životě a práci drobných a středních zemědělců od první

---

²⁷ Petr DVOŘÁČEK, *Skanzeny: muzea lidové architektury v přírodě v České republice a Slovenské republice*, Olomouc 2019, s. 63-67.

²⁸ Luděk ŠTĚPÁN – Ilona VOJANCOVÁ, *Vysočina: soubor lidových staveb a řemesel*, Pardubice 1990, průběžně.

poloviny 19. století do poloviny 20. století. Návštěvníci si mohou prohlédnout stupník na tříslu, drtičku na lněná semena, sekernickou dílnu, mlýn s várnou na povidla, vodní olejnu a vodní pilu. Zdrojem vody pro tato zařízení je potok protékající dolní částí muzejního areálu. Kromě technických památek zahrnuje expozice Veselý Kopec také různé typy lidové architektury, jako je chaloupka bezzemka, chalupa z Herálce pod Žákovou horou, usedlost z Mokré Lhoty, loutkářská maringotka, usedlost z Lezníku, zemědělská usedlost z Hlinecka a návesní zvonička. Nachází se zde celkem třicet expozičních objektů, hospoda a provozní objekt se zázemím pro zaměstnance. Celý areál je od roku 2003 kulturní památkou.²⁹ Expoziční areál Veselý Kopec je veřejnosti přístupný sezónně, a to od dubna do října a po dobu vánočních programů.

Svobodné Hamry představují historickou osadu s původem sahajícím až do středověku, kdy v místě vznikla železárna. Dominantou osady je vodní kováčský hamr, který slouží jako ukázková připomínka zaniklé železářské výroby v regionu. Kromě hamru stojí za zmínku roubená hospoda z roku 1794, která dokresluje ráz historické vesnice. Významnou památkou je také malý barokní zámeček z 18. století, který v minulosti sloužil jako letní sídlo proslulým malířům Františku Kavánovi a Gustavu Macounovi.³⁰

Jedinečnost expozice Možděnice spočívá v tom, že se tamní řemeslné dílny nacházejí na svém původním místě a zachovávají tak autentický ráz vesnické zástavby. Návštěvníci se v Možděnici mohou seznámit s fungováním truhlárny a bednářny, které patřily k běžným řemeslným provozovnám na venkově. Rekonstruované dílny s dobovým vybavením a nástroji umožňují nahlédnout do dovedností a pracovních postupů řemeslníků minulosti.³¹

Architektonický a urbanistický celek Betlém v Hlinsku je součástí muzea v přírodě od roku 1989. Představuje památkovou rezervaci v centru města, tamní řemeslnická obydlí vznikla v druhé polovině 18. století po zrušení nevolnictví. Vrchnost tehdy poskytla pozemky k výstavbě obydlí pro nové obyvatele stěhující se z

---

²⁹ Luděk ŠTĚPÁN – Ilona VOJANCOVÁ, *Vysočina: soubor lidových staveb a řemesel*, Pardubice 1990, průběžně.

³⁰ Luděk ŠTĚPÁN – Ilona VOJANCOVÁ, *Vysočina: soubor lidových staveb a řemesel*, Pardubice 1990, průběžně.

³¹ Marcela NOVÁKOVÁ, *Skanzeny v Čechách, na Moravě, ve Slezsku*, Praha: Olympia 2006, s. 57-66.

okolních obcí. Původní osídlení hrnčírů se postupně rozšířilo o další řemesla, a tak na konci 19. století v Betlému žili hračkaři, krejčí, pasíři, kožešníci, klempíři a ševci. Součástí areálu jsou také tkalcovská dílna, prodejny, restaurace, penziony, turistické informační centrum a obytné domky. V roce 1989 byl soubor roubených staveb oficiálně začleněn do Muzea v přírodě Vysočina a památkové ochrany se soubor staveb dočkal až v roce 1995, kdy byl prohlášen památkovou rezervací lidové architektury.³² Památková rezervace Betlém v Hlinsku je otevřena celoročně. Prohlídka je možná pouze s průvodcem, přičemž není nutná předchozí rezervace. Návštěvníkům jsou k dispozici dva okruhy: Řemeslná obydlí a Expozice masopustních obchůzek a masek z Hlinecka.

Muzeum v přírodě Vysočina je od 11. prosince 2018 jedním z areálů Národního muzea v přírodě. Jako součást této instituce se Muzeum v přírodě Vysočina zapojuje do širšího úsilí o ochranu a prezentaci kulturního a přírodního dědictví. Posláním Národního muzea v přírodě je šířit povědomí a pochopení o přírodě a jejím významu pro společnost. Toho dosahuje prostřednictvím vzdělávacích programů, výstav, akcí a publikační činnosti. Cílem je podporovat ochranu přírodních lokalit, zachování biodiverzity a udržitelného využívání přírodních zdrojů. Národní muzeum v přírodě také slouží jako centrum výzkumu a vzdělávání v oblasti přírodních věd a ekologie, a usiluje o osvětu veřejnosti v oblasti aktivit spojených s ochranou přírody. Jako část této sítě přispívá k tomuto poslání prostřednictvím svých expozic, edukačních programů a aktivit zaměřených na ochranu kulturního a přírodního dědictví regionu Vysočina.

3.1 Historie Muzea v přírodě Vysočina

Povědomí o Muzeu v přírodě Vysočina se v široké veřejnosti začalo šířit v roce 1972, kdy byla zpřístupněna první expozice tohoto muzea. Jednalo se o tkalcovskou světničku, která se nacházela v tehdy soukromé usedlosti č. p. 4 u Pilných na Veselém Kopci. Již o rok později, v roce 1973, se nabídka pro návštěvníky rozšířila o přenesené stavby sušek lnu a ovoce a také o jedinečnou polygonální stodolu.

---

³² Petr DVOŘÁČEK, *Skanzeny: muzea lidové architektury v přírodě v České republice a Slovenské republice*, Olomouc 2019, s. 92-109.

Za vznik Souboru lidových staveb nese značnou zásluhu Luděk Štěpán, který v té době ve svém volném čase zastával funkci okresního konzervátora. Jeho úsilí a nadšení pro záchranu dokladů lidového stavitelství strhlo další zájemce, čímž se brzy zformovala skupina dobrovolníků, kteří aktivně pomáhali s budováním muzea v sobotách a nedělích. Vzhledem k rostoucímu rozsahu a náročnosti budování expozice lidového stavitelství na Veselém kopci se brzy ukázalo, že kapacita dobrovolnické práce již není dostatečná. Bylo nezbytné najít instituci, která by převzala zodpovědnost za další rozvoj a provoz muzea na již profesionální úrovni.³³

Muzeum v přírodě Vysočina je neodmyslitelně spjata s osobou Lud'ka Štěpána ze Zaječic, jeho zakladatele a dlouholetého ředitele. Jeho neutuchající entuziasmus, píle a trpělivost stály u zrodu tohoto unikátního muzea. Štěpán, původně povoláním stavební technik, zasvětil svůj volný čas záchraně dokladů lidového stavitelství a tradic z oblasti Hlinecka a Vysočiny. Díky jeho obětavé práci a nadšení se mu podařilo shromáždit rozsáhlou kolekci historických staveb a předmětů, které tvoří základ muzea.

Již v roce 1955 upozornil PhDr. Jaroslav Herout na neobvyklou koncentraci hodnotných památkových objektů v obci Vysočina, tvořené katastrálními územími Dřevíkov, Veselý Kopec, Svobodné Hamry, Možděnice a Rváčov. V porovnání s jinými obcemi Chrudimska doporučil Herout zapsat do státního seznamu památek v obci Vysočina výrazně větší počet objektů. Mezi nejvýznamnější památky, na které Herout upozornil, patřila kovárna čp. 3 v Možděnici, židovská ulička a židovský hřbitov v Dřevíkově, zámek se zbytky hamru ve Svobodných Hamrech, kostelík svatého Mikuláše u Rváčova a roubená usedlost čp. 4 na Veselém Kopci. Spolu s dalšími cennými stavbami, které byly zapsány do seznamu památek v pozdějších letech, tvoří tyto objekty vyjimečný památkový soubor.

Jedinečný soulad památkových hodnot a malebného přírodního prostředí tvoří charakteristický rys obce Vysočina. Krásné údolí řeky Chrudimky sevřené scenérií dvou kopců s hradišti skýtá ideální kulisu pro roztroušené venkovské usedlosti, které se pyšní bohatou historií a jsou úzce spjaty s osudy významných osobností českého společenského a politického života 19. a počátku 20. století. Osada Veselý Kopec, s

---

³³ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, s. 8-9.

pravděpodobným osídlením sahajícím až do 14. století, náležela od nepaměti k nedalekému Dřevíkovu. První písemná zmínka o Dřevíkově pochází z roku 1542, kdy patřil pánům ze Slavíkova. Tehdy na Veselém Kopci stály 4 usedlosti a mlýn. V 18. století se Dřevíkov stal součástí svobodohamerského panství a počet usedlostí na Veselém Kopci se do konce století rozrostl na 8.³⁴

Osudy Dřevíkova a Svobodných Hamrů se úzce protnulý v 18. století, kdy se obě obce staly součástí svobodohamerského panství. Svobodné Hamry, dříve nazývané Hamr nad Kamenicí, vznikly v 15. století v souvislosti s rozvojem železářství. V roce 1769 jim Jan Maria Norbert z Pöttingu udělil název Svobodné Hamry (Frayhamry). Dominantou obce byl zámek postavený původně v renesančním slohu. V roce 1862 zámek získala rodina Nevolových, která se aktivně zasazovala o podporu české identity a vlastenectví. Za jejich pobytu se Svobodné Hamry staly významným centrem společenského a kulturního dění a místem setkávání významných osobností, jako byli František Palacký, František Ladislav Rieger a srbský generál Alexandr Zach. Tradice kulturního života pokračovala i ve 20. století, kdy zde pobývali krajináři František Kaván a Gustav Macoun.³⁵

Po roce 1948 se situace v oblasti památkové péče dramaticky změnila v souladu s tehdejšími politickými a ideologickými tendencemi. Zámek a hospodářský dvůr ve Svobodných Hamrech, včetně kovárny, byly zabrány a sloužily nově zřízenému jednotnému zemědělskému družstvu. Budova zámku chátrala, zatékalo do ní a z kaple svaté Anny zbyly jen holé zdi. Ani hlavní společenská místnost, kde se o století dříve scházeli František Ladislav Rieger, Alexandr Zach a Josef Nevole k diskusím o politice a odporu proti rakousko-uherskému útlaku, nešla devastaci.

Nečinnost státních orgánů v oblasti ochrany památek museli suplovat dobrovolníci sdružení v Okresním aktivu pro ochranu památek a přírody a nadšení místní obyvatelé. Osudy některých technických památek byli přímo nešťastné, například objekty v Milešimově stále existují, ale chátrají. Pila v Oldřiši u Poličky už

---

³⁴ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, s. 8-9.

³⁵ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, s. 14-15

dlouho neexistuje. Záhřívka z Přívratu u Ústí nad Orlicí byla zrekonstruována na Veselém Kopci.³⁶

Muzeum v Přírodě Vysočina se v současnosti řadí mezi přední expozice lidového stavitelství v přírodě na území České republiky. Jedná se o nejrozsáhlejší komplex svého druhu v Čechách. Přináší cenné svědectví o životě a způsobech obživy drobných zemědělců a vesnických řemeslníků v období od poloviny 19. století do konce první poloviny 20. století. Muzeum nabízí unikátní soubor historických staveb, včetně obytných usedlostí, hospodářských budov, řemeslnických dílen a technických památek. Návštěvníci se tak mohou seznámit s tradičním způsobem života na venkově a s dobovými technologiemi a řemesly. Muzeum v Přírodě Vysočina plní důležitou kulturní a edukační funkci. Kromě zpřístupňování historických památek muzeum pořádá také vzdělávací programy, výstavy a folklorní akce. Tyto aktivity přispívají k popularizaci lidové kultury a k uchování tradic a památek pro budoucí generace.

3.2 Název Veselý Kopec

Veselý kopec je neoficiální, ale vžitý název pro Muzeum v Přírodě Vysočina. K názvu Veselý Kopec se váže pověst: „Za vlády krále Václava nebylo toho v našem kraji mnoho, pouze pár osad obklíčených hustým lesem. Protože kraj je zde úrodný a na dřevo hojný, začali se sem lidé stěhovat, zakládat nové rodiny a rozšiřovat vesnice. Podle pověsti sám král a patron českých zemí Václav přijel dohlédnout na osidlování kraje a mýcení lesů. Nařídil postavit vodní pilu na řece Chrudimce, která pak nesla jméno Králova Pila. Václav byl velmi oblíbený mezi svými poddanými a rád si s nimi povídal. Nechal proto na konci své návštěvy uspořádat velikou oslavu. Všichni rádi přiložili ruce k dílu. Ženy pekly koláče a chystaly pohoštění, staří u stolu škubali husy, muži se rozhodli dojet na povoze pro nejlepší víno v okolí a z lesů přinesli hojný úlovek divoké zvěře. Děti se zase předháněli v povídání o udatném českém králi a dívky se strojily před zrcadly, aby se Václavu zalíbily. Celá ta bujará slavnost se odehrávala na návrší nad řekou. Prý byl dokonce kvůli této oslavě kopec vymýcený,

---

³⁶ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, s. 16-17.

aby se všichni z okolí vešli ke stolům a mohli jeden večer se svým králem hodovat. Na počest této události se od té doby vrchu říká Veselý Kopec.“³⁷

3.3 Regionální pracoviště pro tradiční lidovou kulturu

Zaměstnanci Muzea v přírodě Vysočina pravidelně aktivně participují na odborných setkáních, která pořádají památkové ústavy, muzea v přírodě a další instituce specializující se na oblast kulturního dědictví. Během těchto setkání mají možnost prezentovat své poznatky a zkušenosti, které přinášejí obohacení diskusí a výměnu informací mezi profesionály v oboru. Kromě toho se Muzeum v přírodě Vysočina již od roku 1984 angažuje jako aktivní organizátor tematických seminářů a konferencí, které představují důležitou platformu pro sdílení nových poznatků, metodik a osvědčených postupů v oblasti zachování a prezentace kulturního dědictví. První z těchto seminářů proběhl v uvedeném roce na zámku ve Svobodných Hamrech a zaměřil se na původ a účel domů se čtyřbokým dvorem. Mezi dalšími tematickými okruhy se nacházely diskuse o tradičních, zemědělských a technických konstrukcích, venkovských domech z 16. a 17. století, zachování a prezentaci jevů lidové kultury v muzeích v přírodě, problematiku vytváření muzeí v přírodě a výzkum tradičních řemesel. Muzeum v přírodě Vysočina je aktivním členem Asociace muzeí a galerií České republiky, což jí umožňuje účastnit se celostátních diskusí a sdílet zkušenosti s dalšími institucemi v oboru kulturního dědictví. Díky tomu jsou odborní pracovníci SLS Vysočina zapojeni do komisí s celorepublikovou působností, kde přispívají svými znalostmi a zkušenostmi k rozvoji a formulaci odborných norem a směrnic v oblasti muzejnictví a galerijnictví v České republice. Tato aktivní účast v profesních komisích posiluje nejen reputaci muzea jako odborné instituce, ale také přispívá k celkovému rozvoji a kvalitě kulturního dědictví v České republice.³⁸

V roce 2004 se Muzeum v přírodě Vysočina stala Regionálním pracovištěm pro tradiční lidovou kulturu Pardubického kraje na základě usnesení č. 571 z roku 2003 s názvem Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu. Z tohoto rozhodnutí

---

³⁷ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, s. 34–35.

³⁸ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, s. 82–83.

vyplývají různé výzkumné a metodologické úkoly. Například aktivní účast ve výzkumných projektech Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici, které se zabývaly materiálním i nemateriálním dědictvím lidové kultury pod názvem "Podoby a proměny v současnosti" organizovaných v období let 2006 až 2010, přinesly důležitá data o aktuálním stavu lidové kultury. Tyto projekty posloužily jako základní zdroj pro další výzkumné aktivity v oblasti Pardubického kraje, které následně řídilo Muzeum v Přírodě Vysočina. Úkolem regionálních pracovišť v různých krajích je rovněž příprava a správa seznamů nemateriálního kulturního dědictví. Muzeum v přírodě Vysočina úspěšně vypracovalo metodiku pro sestavení tohoto seznamu v roce 2012. Ve stejném roce byl návrh na založení takového seznamu předložen k schválení radě Pardubického kraje a byl následně schválen. Díky této iniciativě má Pardubický kraj nyní Seznam nemateriálního kulturního dědictví, který aktuálně zahrnuje sedm významných prvků lidové kultury. V roce 2015 byla podobným způsobem vypracována metodika pro hodnocení řemeslníků, kteří zachovávají a prezentují tradiční techniky.³⁹

4 ČINNOST MUZEA SMĚREM K VEŘEJNOSTI

4.1 Na kterou část veřejnosti je muzeum zaměřeno

Muzeum v přírodě Vysočina si klade za cíl oslovit co nejširší spektrum návštěvníků a poskytnout jim relevantní a přitažlivé zážitky. Jedním z hlavních cílů muzea je vytvořit prostředí, které je přístupné a přitažlivé pro všechny věkové kategorie.

Pro rodiny s dětmi jsou k dispozici speciální rodinné programy, které kombinují zábavu s vzděláváním. Interaktivní expozice jsou navrženy tak, aby byly atraktivní pro děti a zároveň poskytovaly základní informace o přírodě, historii a kultuře regionu. Praktické aktivity jako hledání pokladů, stavitelské hry nebo malování na zemi představují příležitost pro děti zapojit se do procesu učení a objevování.

Pro mladší generaci, jako jsou studenti a mladí dospělí, muzeum nabízí inspirativní a edukativní zážitky. Interaktivní expozice jsou doplněny o moderní

---

³⁹ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, s. 80–81.

technologie, jako jsou virtuální realita nebo interaktivní dotykové obrazovky, které oslovují digitálně zdatnější návštěvníky. Speciální programy zaměřené na ochranu životního prostředí a udržitelnost mohou oslovit ty, kteří mají zájem o ekologii a aktuální globální témata.

Střední generace, jako jsou páry a jednotlivci ve věku 30 až 50 let, také tvoří podstatnou část návštěvníků muzea. Pro ně muzeum představuje příležitost k relaxaci v přírodě, k získání nových znalostí o regionální historii a kultuře, a k zapojení se do různých aktivit, jako jsou workshopy a tematické prohlídky.

Starší generace, jako jsou důchodci a senioři, navštěvují muzeum často jako součást svých volnočasových aktivit a zájmových sdružení, muzeum pro ně představuje místo vzpomínek a možností zavzpomínat s přáteli. Proto jsou pro ně připraveny klidné procházky po stezkách areálem, kde mohou relaxovat v přírodě a vnímat její krásu. Speciální prohlídky s průvodcem nebo tematické besedy mohou oslovit jejich zájem o historii a tradice.

V muzeu se nebude nudit ani mužští návštěvníci, muzeum totiž k prohlídce nabízí i řadu technických objektů, jako jsou stoupa na tříslu, pila a další podobné objekty. Tyto historické technické objekty mají pro muže zvláštní přitažlivost z důvodu jejich spojení s tradičními činnostmi a řemesly. Například stoupa na tříslu evokuje obraz silného a zručného muže, který zpracovává dřevo či obilí, zatímco pila symbolizuje tvrdou fyzickou práci a dovednost v řemeslném zpracování dřeva.

Všichni tito návštěvníci mají společné to, že hledají inspiraci, zábavu a možnost naučit se něco nového. Celkově je muzeum navrženo tak, aby každý návštěvník našel něco, co ho zaujme a osloví. S ohledem na různorodost návštěvníků se pravidelně aktualizují výstavy a programy, aby odpovídaly aktuálním zájmům a potřebám publika.⁴⁰

4.2 Prezenční činnost muzea

Muzea v přírodě se zaměřují na vědeckou interpretaci života a kultury minulých generací. Jejich cílem není pouze zachování a prezentace hmotných artefaktů lidové architektury, ale také prezentace různých aspektů lidové kultury

---

⁴⁰ Návštěva správy muzea v přírodě Vysočina 12.4.2024

specifického regionu. Tento záměr byl od samého začátku chápán odborníky Muzea v přírodě Vysočina, kteří se snažili vyvinout různé programy, aby expozice lidové architektury muzea v přírodě plnily svůj účel co nejúčinněji. Tyto programy měly za cíl poskytnout návštěvníkům pohled na každodenní život a tradice bývalých obyvatel regionu, a tím přispět k lepšímu porozumění a uchování kulturního dědictví Vysočiny.⁴¹

Při vytváření programové nabídky se muzeum zaměřovalo na poskytování návštěvníkům vědecky podložených informací o různých aspektech života lidových vrstev, především v oblastech vesnických řemesel, hospodaření, lidové stravy a obyčejů. Proces přípravy programů od samotného počátku existence muzea zahrnoval důkladný výzkum daných témat a následně návrhy způsobů, jak tyto poznatky efektivně prezentovat návštěvníkům v expozici muzea v přírodě. Při tomto procesu bylo hledáno vhodné partnerství s pamětníky, kteří měli znalosti o tradičních způsobech hospodaření, obyčejích a stravování, stejně jako s tradičními řemeslníky. Tato spolupráce měla za cíl zajištění autentičnosti a kvality prezentace života a kultury lidí na Vysočině.⁴²

Osobou, která přispěla k úspěšné prezentační činnosti Muzea v přírodě Vysočina, byla například Kamila Skopová. Společně s ní byly v počátcích 80. let 20. století (konkrétně v letech 1982–1985) připraveny první tematické výstavy, včetně první vánoční výstavy na Veselém Kopci v roce 1982. Spolupráce s Kamilou Skopovou přinesla do muzea nové nápady a přístupy k výstavnictví, které pomohly obohatit nabídku pro návštěvníky.⁴³

Obrovský zájem veřejnosti o první vánoční výstavu na Veselém Kopci potvrdil, že existuje výrazný zájem o prezentaci lidové kultury a poznání zaniklých zvyků a tradic. Od roku 1983 začal být systematicky připravován plán výstav a programů, které by osvětlily různé aspekty lidové kultury. Tento zájem veřejnosti

---

⁴¹ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, průběžně.

⁴² Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, průběžně.

⁴³ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, průběžně.

posílil snahu muzea přiblížit návštěvníkům různé projevy lidového dědictví prostřednictvím výstav a programů.

Od té doby se jednou z hlavních forem prezentace muzea staly tematické výstavy a úpravy expozic, zatímco další formou byly přímé ukázky tradičních řemesel, činností a obyčejů. Tato rozmanitost programů a aktivit trvá dodnes. Tímto způsobem muzeum nabízí návštěvníkům zážitek, který je přenáší do minulosti a umožňuje jim lépe porozumět životu a kultuře lidí na Vysočině a v Železných horách. Takový přístup zajišťuje, že muzeum zůstává relevantní a atraktivní pro širokou veřejnost a umožňuje uchování a sdílení kulturního dědictví regionu. Výstavy, které se v Muzeu v přírodě Vysočina konají, prezentují lidové obyčeje prostřednictvím různých výstavních prvků, jako jsou texty a různorodé artefakty umístěné ve výstavním prostředí. Tyto výstavy se zabývají vývojem konkrétních projevů lidové kultury, přinášejí návštěvníkům poučení o jejich podobě a významu. Pro vnímavého návštěvníka představují tyto výstavy bohatý zdroj informací a inspirace, které mu umožňují lépe porozumět kulturnímu dědictví regionů Vysočina a Železné hory. Díky kombinaci textů a různorodých předmětů návštěvníci mohou prozkoumat a prohloubit své znalosti o lidových tradicích a zvyklostech, což přispívá k obohacení jejich kulturního povědomí.⁴⁴

Mezi další populární výstavy, které se v muzeu v přírodě Vysočina konají a čerpají z kalendářního cyklu lidových obyčejů, patří zejména výstavy věnované Velikonocům. Nicméně zájem návštěvníků vyvolaly i další výstavy, které mapují nejen vánoční a velikonoční zvyky, ale také zaniklé tradice, které se v minulosti objevovaly během celého roku. Mezi takové výstavy patří například "Bejvali naši předci veselí" z roku 1991 nebo "Od koblížku ke kraslici" z roku 1992. Tyto výstavy měly pomoci návštěvníkům lépe pochopit a ocenit bohatou kulturní historii regionu Vysočina a přispět k uchování a sdílení tradičních obyčejů a rituálů s novými generacemi.

Opomenuté nezůstalo ani téma rodinných tradic. Výstavy jako "Čas života" (1988), "Já tebe miluju a srdce ti daruju" (1995) nebo "Hajej dítě, kolíbu tě" (1996) poskytly prostor pro připomenutí zvyků a tradic spojených s různými událostmi v

---

⁴⁴ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, průběžně.

rodinném či společenském životě našich předků. Tyto výstavy se zaměřily na obyčeje a rituály, které utvářely život rodin v minulosti a umožnily návštěvníkům nahlédnout do historie a rozumět složitým vztahům a hodnotám, které formovaly rodinné prostředí v minulých dobách.⁴⁵

Všechny tyto výstavy, které se konaly od počátku 80. let 20. století, byly a jsou pečlivě připravovány na základě důkladného výzkumu a úzké spolupráce mezi odbornými pracovníky a výtvarníky Muzea v přírodě Vysočina. Tato spolupráce umožňuje vytvořit výstavní prostředí a prezentaci, která je nejen atraktivní, ale také věrně zachycuje historii, kulturu a tradice regionu Vysočina. Důkladný výzkum poskytuje základní informace a poznání historického kontextu, zatímco kreativita výtvarníků pomáhá převést tyto poznatky do vizuální formy, která je přitažlivá a návštěvníky oslovuje. Předměty spojené se zvyky, které jsou vystaveny v muzeu, jsou buď kopiemi nebo rekonstrukcemi originálních artefaktů. Tyto předměty se týkají různých oblastí lidové kultury, jako je tradiční pečivo, vánoční ozdoby, velikonoční kraslice a další předměty spojené například se svatebními zvyky. Repliky a rekonstrukce jsou vytvořeny s ohledem na autentičnost a historickou přesnost, aby návštěvníkům poskytly přesnou představu o tradičních zvyklostech a prvcích lidové kultury regionu Vysočina a Železné hory. Takový přístup zajišťuje, že výstavy Muzea v přírodě Vysočina nejsou pouze statickou expozicí, ale živým prostředkem pro sdílení kulturního dědictví a podnětem k dalšímu zkoumání a objevování.⁴⁶

V muzeu v přírodě Vysočina nejsou k vidění pouze výstavy o lidových zvycích; připravují se i expozice věnované tradičním řemeslům a technologiím. Tyto výstavy nejenže přibližují historii řemeslných dovedností, ale také se snaží ukázat jejich relevanci v dnešní době. Důraz je kladen na řemeslníky, kteří se starají o zachování a obnovu tradičních postupů, to představuje důležitý prvek kulturního dědictví. Tímto způsobem muzeum propojuje minulost s přítomností a zdůrazňuje význam tradičních řemesel v moderním světě.⁴⁷

---

⁴⁵ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, průběžně.

⁴⁶ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, průběžně.

⁴⁷ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, průběžně.

Muzea v přírodě na rozdíl od klasických muzeí a galerií využívají k prezentaci lidové kultury živé ukázky. Takto je možné efektivněji a zajímavěji návštěvníkům představit například tradiční řemesla a technologie, stravu, nebo také lidové obyčeje a folklor. Při tvoření těchto programů muzeum využívá spolupráce s pamětníky a s lidmi kteří tyto řemesla ovládají. A takto se za čas postupně sestavil okruh lidí, kteří jsou schopni nejen předvést dané řemeslo, ale zároveň návštěvníkům pomoci řemeslu porozumět a něco se o něm dozvědět. Tato spolupráce je využívána například při pořádání programu Hrnčířská sobota, která se v muzeu v přírodě vysočina pořádá již od roku 1989, nebo programu prezentace tradičních způsobů hospodaření, zpracování a využití zemědělských plodin, který se v muzeu koná každoročně už od roku 1994. Takovýchto programů pořádá muzeum přírodě Vysočina celou řadu a u návštěvníků jsou velice oblíbené už jen z toho důvodu, že mají možnost vidět odborníka při práci a dozvídat se zajímavé informace přímo od něho. V oblasti lidových zvyků a obyčejů funguje tato spolupráce víceméně stejně. Živé jevy, jako je například masopustní obchůzka nebo vodění jidáše, využívají pokud možno pamětníky a odehrávají se přímo v areálu muzea, kde prostředí připomíná vesnici, ve které se tyto zvyky dodržovaly. Na rozdíl od toho na jevišti mohou návštěvníci vidět rekonstrukci již zaniklých jevů předváděných folklorními soubory. Jako příklad stále živých obyčejů je třeba uvést prezentaci masopustních obchůzek a masek Hlinecka, které byly v roce 2010 zapsány na Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO.

I v současnosti se muzeum v přírodě Vysočina stále snaží nacházet nové způsoby, jak naplnit své poslání a jak návštěvníkům přinášet nové zážitky co nejzajímavější a nejpříjemnější formou.⁴⁸

4.3 Aktivity určené pro veřejnost

4.3.1 Prohlídkové okruhy

Prohlídkové okruhy muzea v přírodě Vysočina nabízejí širokou škálu zážitků pro různé věkové skupiny návštěvníků. Každý okruh je pečlivě navržen muzeem tak, aby odpovídal konkrétním zájmům a potřebám dané cílové skupiny. Muzeum nabízí

---

⁴⁸ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových stoveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, průběžně.

celkem pět prohlídkových okruhů, Veselý Kopec, Vodní kovací hamr ve Svobodných Hamrech, Betlém Hlinsko: Řemeslnická obydlí, Betlém Hlinsko: Expozice Vesnické masopustní obchůzky a masky z Hlinecka, Betlém Hlinsko: Betlém na dotek.⁴⁹

Prohlídkový okruh na Veselém Kopci je koncipován tak, aby poskytoval komplexní zážitek spojující přírodu, historii a kulturu regionu Vysočina. V roubených chaloupkách na návštěvníky čekají ukázky bydlení a hospodaření drobných zemědělců. Jsou datovány do období od poloviny 19. století do poloviny 20. století. Součástí prohlídky jsou i jedinečné technické památky na vodní pohon. Pro rodiny s dětmi je zde mnoho interaktivních aktivit, které zahrnují hledání pokladů, stavitelské hry a malování na zemi. Tyto aktivity nejenže zábavně zapojují děti do procesu učení, ale také je seznámí s dědictvím regionu. Pro jednotlivce a páry poskytuje prohlídka příležitost k relaxaci v přírodě a k objevování historických památek. Vstupné je cenově diferencováno podle věku, což zajišťuje přístupnost pro různé sociální skupiny.⁵⁰

Betlém Hlinsko nabízí několik expozic zaměřených na lidovou kulturu, historii a tradiční řemesla. Expozice masopustních obchůzek a masek z Hlinecka přináší příležitost pro rodiny s dětmi a studenty prozkoumat tradiční masopustní obřady a řemesla. Jak již bylo více uvedeno v roce 2010 byly vesnické masopustní obchůzky a masky z Hlinecka zapsány na Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO, dokumenty provázející zápis na seznam UNESCO jsou v expozici i vystaveny. Řemeslnická obydlí oslovují zejména dospělí a seniory, kteří mají zájem o historické aspekty života ve vesnických komunitách. Návštěvníci v rámci tohoto okruhu zjistí, jak žili a pracovali drobní řemeslníci typičtí pro Betlém v období od druhé poloviny 19. století do počátku 20. století. Mohou si prohlédnout například dílnu a obydlí domácího tkalce, hračkaře nebo ševce. Betlém na dotek pak poskytuje

---

⁴⁹ *Prohlídka expozičních areálů*, dostupné online: (<https://www.nmvp.cz/vysocina/pro-navstevniky/prohlidka-expozicnich-arealu>), [citováno 14.4.2024].

⁵⁰ *Expoziční areál Veselý Kopec*, dostupné online: (<https://www.nmvp.cz/vysocina/pro-navstevniky/prohlidka-expozicnich-arealu/vesely-kopec>), [citováno 14.4.2024].

speciální zážitek pro zrakově znevýhodněné návštěvníky, což demonstruje příspěvek muzea k inkluzivnímu přístupu vzdělávání.⁵¹

Prohlídka vodního kovacího hamru ve Svobodných Hamrech je krátká, ale přináší autentický pohled do historie regionu. Tento okruh je vhodný pro všechny věkové kategorie a nabízí možnost objevování tradičního řemesla kovářství. Návštěvníci mají možnost si prohlédnout vybavení hamru doplněné o drobné kovářské nářadí a rozpracované výkovky, v obnovené mlýnici doklady starého českého mlynářství – krupník holendr na výrobu krup z ječmene a jahelku na výrobu jáhel z prosa. Pro rodiny s dětmi je to příležitost k vzdělání o historických profesích, zatímco pro seniory může být vzpomínkou na dobu jejich mládí.⁵²

4.3.2 Výstavy

Muzeum v přírodě Vysočina je instituce, která se aktivně angažuje v pořádání veřejných akcí s cílem osvětově a kulturně obohacovat veřejnost. Jedním z hlavních prvků těchto akcí jsou výstavy, které poskytují prostor pro prezentaci různých aspektů přírodního, historického a kulturního dědictví regionu.

Muzeum v přírodě Vysočina pravidelně pořádá výstavy, které jsou věnovány různým aspektům minulosti regionu. Tyto výstavy mohou být zaměřeny na přírodní fenomény, historické události, tradiční řemesla nebo kulturní tradice. Jsou navrženy tak, aby oslovily širokou škálu věkových skupin návštěvníků a jejich zájmů. Mezi tyto projekty patří například výstava Půlstoletí s vámi (29.3. – 31.10.2024) konající se na Veselém Kopci. Jedná se o výstavu věnovanou padesátému výročí vzniku Muzea v přírodě Vysočina. Jako další příklad můžeme uvést třeba výstavu Příběhy z depozitáře konající se rovněž na Veselém Kopci. Tato výstava je věnována půlstoletí sbírkotvorné činnosti Muzea v přírodě Vysočina.⁵³

---

⁵¹ *Expoziční areál Betlém Hlinsko: Řemeslnická obydlí*, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/pro-navstevniky/prohlidka-expozicnich-arealu/betlem-hlinsko-remeslnicka-obydli>), [citováno 14.4.2024].

⁵² *Expoziční areál Vodní kovací hamr ve Svobodných Hamrech*, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/pro-navstevniky/prohlidka-expozicnich-arealu/vodni-kovaci-hamr-ve-svobodnych-hamrech>), [citováno 14.4.2024].

⁵³ *Výstavy*, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/program/vystavy>), [citováno 14.4.2024].

V rámci snahy o zapojení návštěvníků a posílení jejich zážitku z návštěvy muzea, se pořádají i interaktivní výstavy. Tyto akce často zahrnují aktivní participaci návštěvníků, jako je například možnost dotýkat se exponátů, experimentování s interaktivními prvky, nebo účast na workshopech a diskuzích.

Kromě trvalých expozic se muzeum také angažuje v pořádání cestovních výstav, které putují do různých lokalit a institucí. Tento formát umožňuje muzeu dosáhnout širšího publika a představit jeho sbírky a téma i mimo jeho stálé sídlo.⁵⁴

4.3.3 Další aktivity

Svatba je jedinečným a nezapomenutelným okamžikem v životě páru a volba vhodného místa pro slavnostní událost je klíčovým rozhodnutím. Muzeum v přírodě Vysočina nabízí pro páry, které touží po originálním prostředí s atmosférou pro svou svatbu, alternativní možnost, která spojuje přírodní krásy a kulturní dědictví regionu. Muzeum disponuje různými lokalitami, které mohou posloužit jako kulisa pro svatební obřad, od malebných zahrad a luk po historické budovy a objekty. Možností kde se vdávat je v muzeu velké množství, například na Veselém Kopci ve tamní kapli, na dvoře statku z Mokré Lhoty nebo na prostranství před mlýnem. Je možné se tu jen vyfotografovat a mít svůj obřad jinde.⁵⁵

Pro muzeum je přínosné dobrovolnictví. Jedním z jeho hlavních přínosů je rozšíření lidských zdrojů muzea. Díky dobrovolnickým silám má muzeum možnost rozšiřovat svou činnost a nabízet širší spektrum programů a služeb. Dobrovolníci mohou pomáhat v různých oblastech, jako jsou péče o expozice, organizace akcí a programů, vzdělávací aktivity pro veřejnost nebo administrativní práce. Dalším významným přínosem je posílení vztahů s obyvateli regionu. Dobrovolníci často pocházejí z místního prostředí a jejich angažovanost v muzeu posiluje propojení mezi institucí a komunitou. Spolupráce s nimi může vést k většímu porozumění potřebám a zájmům komunity a k vytvoření prostředí, které je přátelské a přístupné pro všechny. Dobrovolnictví také přináší významné individuální přínosy pro dobrovolníky samotné.

---

⁵⁴ *Výroční zpráva Národního muzea v přírodě*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2021, s. 82-83.

⁵⁵ *Svatby*, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/pro-navstevniky/svatby>), [citováno 23.4.2024].

Zapojení do dobrovolnických aktivit v muzeu může přispět k rozvoji dovedností, jako je komunikace, organizace událostí, práce v týmu a problematika spojená s kulturou a dědictvím. Dobrovolnictví tak může sloužit jako prostředek osobního rozvoje a obohacení životních zkušeností. Dobrovolníkem může být skoro kdokoli kdo chce udělat něco pro druhé a zajímá se o tradiční lidovou kulturu. Je možné tu najít dobrovolníky různých věkových skupin, od studentů středních a vysokých škol přes aktivní jednotlivce nebo kluby a spolky, až po aktivní seniory.⁵⁶

4.4 Publikační činnost muzea

Jako součást své odborné činnosti se Muzeum v Přírodě Vysočina zaměřuje na šíření znalostí a povědomí o památkové péči, lidovém stavitelství a lidové kultuře prostřednictvím publikování odborných článků a statí v renomovaných odborných časopisech a sbornících. Tímto způsobem přispívá k obohacení odborné literatury v těchto oblastech a podporuje diskusi mezi odborníky. Kromě toho se pracovníci muzea angažují v přípravě a vydání populárně-vědeckých monografií, které jsou určeny širšímu publiku a slouží jako zdroj inspirace a informací o kulturním dědictví Vysočiny. Tyto monografie přinášejí komplexní pohled na dané téma a pomáhají lidem lépe porozumět historii, tradicím a hodnotám spojeným s danou oblastí.⁵⁷

4.5 Filmařská činnost muzea

V letech 1982-1990 spolupracovalo Muzeum v přírodě Vysočina s oddělením filmové dokumentace Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody (KSSPPOP) v Pardubicích. Tato dlouhodobá spolupráce vedla k tvorbě řady dokumentárních filmů v období od roku 1982 do roku 1990, které se zabývají různými aspekty lidové kultury. Tyto filmy se zaměřují na tradiční řemesla, jako jsou práce sekerníků, řezbářů, pekařů a výroba opálek, a také na lidové zvyky spojené s vánočním, velikonočním a masopustním obdobím.

Film "Vánoce na Veselém Kopci", který byl vytvořen pod režijním vedením Ilony Vojancové a podle námětu a scénáře od Ilony Vojancové a Kamily Skopové,

---

⁵⁶ *Dobrovolnictví*, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/pro-navstevniky/dobrovolnictvi>), [citováno 23.4.2024].

⁵⁷ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, s. 82–83.

získal v roce 1986 prestižní ocenění v kategorii vědeckých a populárně-vědeckých filmů na přehlídce ETNOFILM v Čadci. S přechodem do 90. let 20. století došlo ke zrušení oddělení filmové dokumentace KSPPOP, což změnilo způsob, jakým byla filmařská činnost organizována. Od té doby je filmařská činnost zajišťována prostřednictvím externích dodavatelů.

4.5.1 Pohádky točené na Veselém Kopci

Soubor lidových staveb na Veselém Kopci, harmonicky zakomponovaný do malebné krajiny, se stal vyhledávaným cílem nejen pro milovníky historie a lidové architektury, ale i pro filmaře. Jedinečná atmosféra a autentické prostředí vesnických usedlostí a chalup uchvátily tvůrce filmů a seriálů, kteří zde natáčeli exteriéry i interiéry pro své snímky.

Dvanáctidílný seriál *Cirkus Humberto* z roku 1988, natočený režisérem Františkem Filipem podle románu Eduarda Basse, patří mezi ikonická díla české filmové a televizní tvorby. Veselý Kopec, s jeho malebnou krajinou a autentickými lidovými stavbami, se stal nedílnou součástí seriálu a zprostředkoval divákům prostředí, odkud pocházel hlavní hrdina Josef Karas.⁵⁸ Proměny Veselého Kopce v průběhu roku dokreslovaly atmosféru seriálu a zdůrazňovaly plynutí času. Mladého Josefa Karase ztvárnil Martin Stropnický, zatímco ve starším věku ho představoval Petr Haničinec. Seriál *Cirkus Humberto* tak mistrně propojil fikci s realitou a Veselý Kopec se stal symbolem venkovského života a tradic, které formovaly Josefa Karase a jeho cestu životem. Díky seriálu se Veselý Kopec proslavil i mimo region a dodnes láká turisty, kteří se chtějí ponořit do atmosféry milovaného seriálu.⁵⁹

Jedním z prvních snímků, které zde vznikly, je historický film *Putování Jana Amose* (1983) režiséra Otakara Vávry s Ladislavem Chudíkem v hlavní roli. Film zachycuje osud Jana Amose Komenského, který musel po prohrané bitvě na Bílé hoře opustit vlast. Veselý Kopec posloužil i jako kulisa pro film *Golet v údolí* (1995) režiséra Zena Dostála. Příběh odehrávající se v zapadlé vesničce Zakarpatské Ukrajiny

---

⁵⁸ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, s. 100-101.

⁵⁹ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, s. 100-101.

byl natáčen v prostředí odpovídajícímu autentickému, záběry z Veselého Kopce tak dotváří atmosféru snímku. V hlavních rolích se představili Jan Hartl a Ondřej Vetchý.

Kromě filmů se na Veselém Kopci natáčely i pohádky. V roce 1993 zde vznikly hned dvě: Nesmrtelná teta režiséra Františka Zelenky s Jiřinou Bohdalovou v hlavní roli a Sedmero krkavců režiséra Ludvíka Ráží podle předlohy Boženy Němcové. Statečnou Bohdanku, která se vydává zachránit sedm bratrů, si zahrála Mária Podhradská. Její pohádková rodina obývala Michkovu chalupu z Herálce.

Mezi nejznámější pohádky, které se na Veselém Kopci natáčely, patří bezpochyby Lotrando a Zubejda (1996) režiséra Karla Smyczka. Scénář k pohádce napsali Smyczek společně se Zdeňkem Svěrákem. Hlavní role loupežníka Lotranda a nemocné princezny Zubejdy se ujali Jiří Strach a Barbora Seidlová. Po několika letech se Jiří Strach na Veselý Kopec vrátil, tentokrát v roce 2007 jako režisér pohádky Tři životy. I tato pohádka si získala srdce diváků a potvrdila tak, že Veselý Kopec je ideálním prostředím pro natáčení pohádkových příběhů.⁶⁰

4.6 Interaktivní prvky, které muzeum využívá

Muzeum v Přírodě Vysočina přináší modernímu publiku nové způsoby interakce s expozicemi a přírodními artefakty, díky nimž se návštěvníci stávají aktivními účastníky v procesu objevování a učení se. Tento inovativní přístup k prezentaci kulturního a přírodního dědictví umožňuje návštěvníkům nejen pasivně přijímat informace, ale také se zapojovat do dynamických aktivit a prozkoumávat témata dle vlastní zvědavosti a zájmů.

Jedním z klíčových interaktivních prvků jsou dotykové obrazovky umístěné v různých částech muzea. Tyto moderní technologické prvky poskytují návštěvníkům možnost interaktivně prozkoumávat různé aspekty expozic a zapojovat se do jejich prožitku. Jedním z příkladů dotykových obrazovek v muzeu je interaktivní mapa regionu, která umožňuje návštěvníkům objevovat geografické charakteristiky oblasti, jako jsou přírodní rezervace, historická místa a kulturní památky. Návštěvníci mohou jednoduše dotýkat se obrazovky a procházet různé body zájmu, přičemž si mohou prohlížet fotografie, videa a další doplňující informace. Dalším příkladem jsou

---

⁶⁰ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových stoveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, s. 102-103.

interaktivní encyklopedie živočichů a rostlin, které obývají region. Návštěvníci mohou na dotykové obrazovce vyhledávat informace o různých druzích, zobrazovat jejich fotografie, poslouchat zvukové nahrávky jejich hlasů nebo se dozvědět zajímavosti o jejich chování a ekologii. Takové dotykové obrazovky jsou navrženy s ohledem na uživatelskou přívětivost a snadnou ovladatelnost, aby byly přístupné pro široké spektrum návštěvníků. Kombinace vizuálního obsahu, interaktivních prvků a snadného ovládání činí tyto dotykové obrazovky efektivním prostředkem pro sdílení informací a zprostředkování bohatého zážitku.⁶¹

Muzeum se snaží komunikovat s návštěvníky prostřednictvím sociálních sítí (Facebook, Instagram) a hlavně na svých webových stránkách. Zejména v průběhu pandemie Covid 19 v letech 2019–2020, byly sociální sítě důležitým náhradním prvkem v komunikaci s veřejností. Probíhaly například různé virtuální prohlídky nebo jiné virtuální programy jako náhrada za ty, které musely být zrušeny. Prostřednictvím těchto příspěvků se návštěvníci dozvídali zajímavosti i bez toho aby muzeum navštívili. V době uzavření expozičních areálů měli návštěvníci možnost alespoň areálem Betléma procházet. Byla pro ně dokonce připravena i „Kvizová okénka“, kdy v oknech jednotlivých expozičních objektů byly vystaveny zajímavé předměty z muzejních sbírek. Takovýchto akcí bylo více, například „Velikonoční okénka“ a další.⁶²

Důležité spojení s návštěvníky představují i webové stránky muzea v přírodě. Jedním z nejvýznamnějších prvků těchto stránek je možnost virtuální prohlídky Veselého Kopce, která umožňuje návštěvníkům prozkoumat expozice a exponáty přímo z pohodlí svého domova či kanceláře. Tato interaktivní funkce nabízí realistický a poutavý zážitek, který přibližuje atmosféru muzejního prostředí i bez fyzické návštěvy. Webové stránky jsou pečlivě navrženy s ohledem na potřeby a zájmy návštěvníků. Naleznete zde ucelené informace o historii muzea, jeho sbírkách, edukačních programech a akcích. Speciální sekce je věnována aktuálním událostem a novinkám, což umožňuje návštěvníkům udržet se informovanými o nejnovějších výstavách, akcích a projektech muzea. Webové stránky Muzea v přírodě Vysočina

---

⁶¹ Zdroj osobní návštěvy 12.4.2024

⁶² *Výroční zpráva Národního muzea v přírodě*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2021, s. 84.

jsou také interaktivní platformou, která podporuje komunikaci mezi muzeem a jeho návštěvníky. Zde si návštěvníci mohou rezervovat vstupenky na události, zanechat zpětnou vazbu, položit otázky či získat kontaktní informace pro další dotazy. To vše přispívá k posílení propojení mezi muzeem a jeho návštěvníky, což je klíčovým prvkem ve vytváření zážitkového prostředí pro každého návštěvníka.⁶³

5 TECHNICKÉ OBJEKTY

Muzeum v přírodě Vysočina láká nejen příznivce historie a kultury, lidových tradic a zvyků, ale také, a to je pro Muzeum v přírodě Vysočina typické, zájemce o technické památky. Jeho expozice obsahují pozoruhodné technické objekty, které přinášejí návštěvníkům jedinečný pohled do minulosti a do života na venkově.

V rámci muzea lze nalézt různé technické objekty, jako jsou vodní mlýny, pily, kovárny, či různé stroje a zařízení využívané v minulosti v zemědělství a řemeslech. Tyto exponáty přibližují návštěvníkům, jak se lidé v minulých dobách vyrovnávali s každodenními úkoly a jak využívali dostupné zdroje a technologie k zajištění svého obživy a života na venkově.

5.1 Pila, stupník na tříslu, záhřívka a další objekty

5.1.1 Vodní pila

Vodní pila jednuška na Veselém Kopci byla využívána k dřevozpracujícím činnostem, zejména k dělení dřeva na prkna, fošny a další materiál vhodný pro stavební účely. Tento druh pily sloužil k efektivnímu zpracování dřeva z okolních lesů, což bylo klíčové pro rozvoj stavebnictví a dalších řemeslných oborů v regionu.

Vodní pila jednuška, pojmenovaná podle charakteristického jednoho horizontálního lisu, představuje jednu z technických památek na Veselém Kopci. Původně stála v dolní Sloupnici u mlýna čp. 150, a to od roku 1854. Její pohon byl zajištěn vodním kolem, které pohánělo jak mlýn, tak i pilu. Postupem času bylo v roce 1934 vodní kolo nahrazeno modernější Kaplanovou turbínou, což přineslo větší účinnost a spolehlivost. Mechanismus pro posunutí vozíku s kládou byl poměrně

---

⁶³ *Webové stránky Muzea v přírodě Vysočina*, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina>), [citováno 23.4.2024].

složitý, využíval různé převody a spojky, které umožňovaly přesné nastavení a manipulaci s dřevem. Byl také vyvinut sofistikovaný systém pro zpětný chod vozíku a zvedání lisu pily do potřebné výšky, což umožňovalo efektivní zpracování dřeva. Dnes je pohon pily na Veselém Kopci zajištěn moderním elektromotorem, který nahradil původní vodní pohon. Pila na svém původním místě fungovala až do roku 1950, kdy byla kvůli politickým uzavřena.⁶⁴

5.1.2 Stupník na tříslu

Zpracování zemědělských plodin, kůry a nerostných surovin formou rozmělnování ve stoupách je velmi starého původu. Přesto se však v řadě případů ještě nejednalo o samostatné stavby, ale pouze prostory sloužící i jiné funkci – mlýnice.

Rozšíření samostatných stupníků, staveb se stoupami, lze předpokládat v průběhu 18. a 19. století, kdy dochází k rozvoji již dříve započaté těžby nerostných surovin a k dalšímu zřizování koželužských dílen, které potřebovaly k pracovním operacím tříslu vyráběné ve stoupách z kůry. Z důvodu pohonu vnitřního zařízení zůstávají i samostatné stavby stupníků v blízkosti vodních mlýnů, při jejichž náhonech jsou zřizovány.

Stupník na tříslu, dnes umístěný na Veselém Kopci, pochází původně z Klešic u Heřmanova městce, kde stávala už od začátku devatenáctého století. Mechanismus stoupy poháněný mlýnským kolem s pomocí speciálně kovaného řetězu, který přenášel pohyb za hřídele mlýnského kola na hřídel stupníku. Stoupa byla určena na drcení smrkové či dubové kůry, k výrobě třísla. Kůra byla drcena okovanými stoupami dopadajícími do mohutného dubového žlabu.⁶⁵

Dosavadní způsob drcení ve dvacátém století vylepšil mlynář Josef Koráb tím, že nejprve byla kůra rozřezána a roztrhána patnácti kotoučovými pilami se čtrnácti zuby. Díky umístění zařízení na půdu nad stoupy bylo jednodušší rozdrobenou kůru vytrít od větších kusů na pohyblivém síti, tak, aby jen ty větší kusy kůry přišly přímo pod stoupy. Tento mechanismus výroby třísla většinou zaniká už v první polovině

---

⁶⁴ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, s. 52–53.

⁶⁵ Luděk ŠTĚPÁN – Ilona VOJANCOVÁ, *Vysočina: soubor lidových staveb a řemesel*, Pardubice 1990, průběžně.

dvacátého století, mezi dvěma světovými válkami, jen zřídka přetrval do začátku čtyřicátých let.

Stupník na Veselém Kopci se podařilo zrekonstruovat za pomoci pana Josefa Vajnara, který se dlouhá léta věnoval vodním mlýnům a dalším stavbám na vodní pohon v oblasti Vysokého Mýta, odkud pocházel.⁶⁶

5.1.3 Záhřivka

Záhřivka, umístěná původně v Přívratu u Ústí nad Orlicí u domu čp. 5, byla jediným zařízením svého druhu na území tehdejšího Československa zapsaným do seznamu nemovitých kulturních památek. Bohužel, při průzkumu provedeném v roce 1985 se nepodařilo záhřivku lokalizovat, neboť byla odstraněna vlastníkem. Jediným existujícím svědectvím o její existenci zůstala fotografie, kterou pořídil pracovník Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody (SÚPPOP), PhDr. Jiří Vondra, v roce 1954. Ve vesnici Přívrat byly původně minimálně tři podobná zařízení, ačkoliv pět trámů z jedné záhřivky z roku 1953 bylo dochováno u domu čp. 20. PhDr. Jiří Vondra vypracoval podrobný nákres objektu, což pomohlo při následné rekonstrukci záhřivky s využitím pěti dochovaných trámů. Důležitou součástí obnovy bylo získání základního vybavení záhřivky, konkrétně čepového škopku, který byl pořízen v Noříně.⁶⁷

5.1.4 Polygonální stodola

Polygonální stodola, která byla přenesena na Veselý Kopec v roce 1972 ze Sádku u Poličky, je jedním z unikátních technických objektů v muzeu v přírodě Vysočina. Poličsko oplývalo v minulosti velkým množstvím obdobných hospodářských staveb, které stávaly buď samotné nebo byly součástí uzavřených usedlostí. Tato stodola, je vzácným příkladem starých hospodářských staveb, které byly běžné v minulosti. Polygonální stodoly, známé také jako mnohoúhelníkové stodoly, patří k nejstarším typům stodol, a ta v Sádku byla pravděpodobně postavena

---

⁶⁶ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, s. 102-103.

⁶⁷ Magda KŘIVANOVÁ (add.), *Půlstoletí muzea v přírodě vysočina: Od záchrany lidových staveb in situ k muzeu v přírodě*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2022, s. 47.

již v roce 1680. Její architektura zahrnuje nízké roubené stěny ve tvaru mnohoúhelníku a vysokou střechu, kterou podpírají čtyři mohutné sloupy podél mlatu. Původně byla kryta došky, později šindelem. Jedná se o významný příklad tradiční stavební techniky a byla prvním velkým přeneseným objektem na Veselý Kopec. Otevření proběhlo slavnostně v roce 1973. Tato stodola je jedinou dochovanou čtrnáctibokou stodolou v Evropě, což ji činí ještě výjimečnější.⁶⁸

5.1.5 Vodní olejna

V muzeu v přírodě Vysočina je zachován soubor dřevěných mechanismů a zařízení v olejně, která pochází z Damašku u Pusté Rybné. Tato olejna původně stála u zemědělské usedlosti a byla částečně přenesena do muzea, přičemž bylo přeneseno 80 % celého objektu. Olejny byly typicky zřizovány při mlýnech a pilách a jen zřídka fungovaly samostatně. Jejich největší rozšíření nastalo v 19. století, kdy se začalo více pěstovat len a konopí, což vedlo k většímu využití olejů z těchto rostlin. Olejny tak sloužily k lisování olejů z lněného a konopného semene, a tím přispívaly k místnímu hospodářství a výrobě. Majitel olejny, která byla postavena v první polovině 18. století, využil blízkost vodnatého potůčku za chalupou k pohonu čtyř stoup k drcení lněného semene. Stoupy, které byly poháněny vodou, sloužily k drcení lněného semene. Poté byl z rozdrčeného a nahřátého semene lisován olej pomocí ručního lisu. Tento proces umožňoval získání oleje z lněného semene, který byl důležitým produktem pro místní obyvatele. Vlastníci této olejny využívali sílu vody, která byla přenášena pomocí složitého mechanismu, k pohonu dalších strojů, jako byly okružní pily, mlátička a šrotovník. Tento proces je nyní demonstrován na Veselém Kopci. Ruční lis, který byl používán v olejně v Damašku, se nedochoval, a proto byl získán ruční lis z jiné zrušené olejny v Nových Hradech, který sloužil rovněž k lisování oleje. V olejně je také umístěno vodní kolo a vantroky, které zajišťují dopravu vody z náhonu k pohonu strojů. Na počátku 20. století se rozhodl Daniel Lopour, který byl jak olejníkem, tak rolníkem, vylepšit svou olejnu. Nechal nahradit původní paleční vodní kolo čelní, které mělo palce po vnějším obvodu, za nové, tzv. lícní kolo, kde byly palce orientovány na bok. Tímto způsobem mohl využít vodní sílu přes další převody pro

---

⁶⁸ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, s. 40–41.

pohon dalších strojů, jako byla mlátička, cirkulárka a šrotovník, přes další převody. Po druhé světové válce byla olejna demontována Daniel Lopourem mladším a umístěna na půdu. Přesto si zachoval vodní kolo a celý mechanismus pohonu, který nadále využíval k pohonu zemědělských strojů až do roku 1965.⁶⁹

5.1.6 Veselokopecký mlýn

Mezi nejvýznamnější stavby na vodní pohon patří vodní obilní mlýn s českým složením. Tento mlýn je napájen vodou ze společného náhonu, která rovněž pohání vodní olejnu a stupník na tříslu. Původní Veselokopecký mlýn čp. 5, datovaný na konec 16. století, je znám jako součást dřevíkovského statku od roku 1596. Záznamy z roku 1654 z berní ruly svědčí o jeho vybavení jedním obyčejným českým uspořádáním a dvěma stoupami. V 18. století, kdy mlýn ležel na obchodní cestě známé jako "Moravská cesta", bylo u něj povoleno provozovat hostinec a pekařství, což naznačuje jeho tehdejší prosperitu. Avšak v průběhu 19. století začal mlýn upadat, bylo to způsobeno poklesem poptávky po mlýnských službách a neschopností zlepšit tamní situaci i přes přístavbu vodní pily kolem roku 1830. Roku 1909 mlýn a pila vyhořely a zůstaly jen v troskách. Zachovaly se pouze zbytky základového zdiva a několik málo předmětů. V roce 1978 byl na stejném místě znovu vybudován mlýn stejného typu a velikosti, tentokrát přenesený z Oldřetic u Skutče. Součástí nového mlýna je též obnovený náhon o délce asi 500 metrů, který zásobuje vodou kolo. Tento mlýn s českým uspořádáním, šalandou a obytnou částí, je rozšířen o stoupu na kroupy z Bětnického mlýna a o varnu povidel z Korábova mlýna v Klešicích u Heřmanova Městce.⁷⁰

Mlecí mechanismus, umístěný v mlýnici, je centrálním prvkem celého mlýna. Je poháněn kolem na vrchní vodu pomocí korečníku, kterou do něj přivádějí mohutné dubové vantroky. Vodní kolo potom roztáčí paleční kolo v mlýnici, což pohybuje mlýnským kamenem přes dřevěný pastorek. Dva mlecí kameny – ležák a běhoun – jsou uloženy v patře v lubech. Obilí, vložené do násypného koše, postupně

---

⁶⁹ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, s. 50–51.

⁷⁰ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, s. 44–45.

propadávalo mezi kameny, kde bylo drceno a melivo procházelo moučným rukávцем. Tento rukávec, pohybující se ze strany na stranu díky zařízení nazvanému hasáčert, sloužil k prosívání mouky, která poté padala dolů do moučné truhly. Hrubší melivo bylo oddělováno na žejbro – rámeček se sítím, což umožňovalo separaci šrotu od otrub. Mlecí proces byl opakován několikrát, aby se dosáhla požadovaná kvalita mouky.

5.1.7 Stoupa na kroupy

Stoupu na kroupy tvoří čtyři robustní dubové trámce, které pohání paleční kolo. Ječmen je postupně přiváděn do jamek v těchto dubových trámcích, kde je dopadajícími stoupami, které pohání paleční kolo, zbaven slupek. Po tomto procesu je oloupaný ječmen ještě prosíván, aby se odstranily případné zbytky slupek a dosáhlo se požadované čistoty zrna.⁷¹

5.1.8 Varna povidel

V roubeném přístavku mlýna je umístěno unikátní mechanické zařízení – varna povidel, která je poháněna vodním kolem mlýna. Tato varna pochází z druhé poloviny 19. století a skládá se ze tří měděných kotlů s různou rychlostí otáčení míchadel, což umožňuje postupné zpracování ovoce. Každý kotel má samostatné topeniště. Proces vaření začíná v prvním kotli s rychle rotujícími míchadly, kde je ovoce rozvařováno. Poté se ovoce přenáší do druhého kotle opatřeného sítím, zajišťujícím odstranění pecek. Ve třetím kotli, kde se míchadlo otáčí nejpomaleji a oheň pod kotlem je mírný, se povidla postupně dokončují a zahušťují. Neoddělitelnou součástí zařízení je harmonika, na kterou hrál obecní policajt během vaření, aby udržel obsluhu v noci bdělou a zabránil připálení povidel. Varna byla v provozu na svém původním místě až do roku 1929.⁷²

---

⁷¹ Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, s. 44–45.

⁷² Ilona VOJANCOVÁ – Magda KŘIVANOVÁ a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*, Sychrov: Národní památkový ústav 2016, s. 46–47.

6 EDUKAČNÍ ČINNOST MUZEA

Muzeum v přírodě Vysočina vytvořilo v památkové rezervaci Betlém Hlinsko speciální nabídku edukačních programů s názvem "Živá historie", která je určena jak pro školy, tak i pro veřejnost. Tato široká paleta programů se zaměřuje na různé oblasti lidové kultury a představuje zajímavá témata spojená s lidovými zvyky, tradicemi, řemesly a tradičními zemědělskými a rukodělnými technikami. Programy jsou interaktivní a zahrnují praktické ukázky a aktivity, které umožňují účastníkům aktivně se zapojit a lépe porozumět historii a kulturnímu dědictví regionu.

Muzeum v přírodě Vysočina pořádá širokou škálu vzdělávacích programů, z nichž jedním z nich je síťování, které je zaměřené na zájmové skupiny a seniory. Program s názvem "Lidová strava aneb co člověku šmakuje, tím se neotráví" představuje historii stravování, používané kuchyňské nádobí a suroviny, které se používaly při přípravě pokrmů v minulosti. K oslavě 110. výročí od začátku první světové války muzeum připravilo speciální edukační program, který se zabývá běžným životem na bojišti a volnočasovými aktivitami vojáků. Vedle toho muzeum pořádá také přednášky. Přednáška s názvem "Historie budování Muzea v přírodě Vysočina" představuje historické i současné fotografie a další vizuální materiály, které ilustrují proces vytváření expozic na Veselém Kopci od šedesátých let 20. století až po současnost.⁷³

Muzeum rozšiřuje svou edukační činnost i mimo své tradiční území a zapojuje se do různých aktivit. Kromě standardních přednášek pořádá také speciální akce pro domovy důchodců. Nově mohou pracovníci muzea navštěvovat tyto domovy a přivážet s sebou lehce přenosné exponáty, aby i starší méně pohybliví lidé měli možnost se zapojit do vzdělávacích aktivit. Dále muzeum nabízí přednášky na požádání, které se zaměřují na různá témata dle zájmu publika. Spolupracuje také s Muzeem loutkařských kultur v Chrudimi, kde společně pořádají různé akce, včetně tradičních událostí jako je Vánoční pečení.⁷⁴

---

⁷³ *Edukační programy pro veřejnost*, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/edukacni-programy/edukacni-programy-pro-verejnost>), [citováno 23.4.2024].

⁷⁴ Zdroj: osobní návštěva 24.4.2024, rozhovor s paní ředitelkou PhDr. Křivanovou.

6.1 Edukační programy a aktivity pro děti

Muzeum v přírodě Vysočina nabízí širokou škálu edukačních programů pro děti, které kombinují zábavu s učením o přírodě, tradicích a historii regionu. Interaktivní a inspirativní prostředí umožňuje dětem objevovat fascinující svět kolem sebe a rozvíjet jejich zájem o přírodu a kulturní dědictví. Mezi edukační programy pro děti patří například přírodovědné vycházky, při kterých se děti účastní procházek s průvodcem po muzejním areálu a během nich se učí rozpoznávat rostliny, živočichy a geologické útvary. Edukační programy pro děti musí zahrnovat také interaktivní hry a tvůrčí dílny, které umožňují dětem aktivně se zapojit do procesu učení. Mohou si vyzkoušet tradiční řemesla, jako je tkaní, hrncířství nebo vyřezávání, a vytvářet vlastní výrobky. Muzeum v přírodě Vysočina pořádá program Živá historie, který má za úkol přiblížit dětem každodenní život a činnosti lidí v minulosti.⁷⁵

Edukační programy pro děti jsou v muzeu navrženy s ohledem na věkové a vzdělávací potřeby dětí a dělí se do dvou hlavních kategorií. První kategorie je určena pro mateřské školy a děti z první a druhé třídy základních škol, zatímco druhá kategorie je zaměřena na děti od třetí do deváté třídy a studenty středních škol.

Pro mladší děti z mateřských škol nebo z první a druhé třídy je připraven rozmanitý výběr edukačních programů, které mají za cíl přiblížit dětem tradiční lidové obyčeje a zvyky. Jedním z takových programů je program "Svit', měsíčku, svit', ať mi šije nit", který se zaměřuje na umění vyšívání, jež bylo jednou z nejrozšířenějších ručních prací našich předků. Děti mají možnost vyzkoušet si různé vyšívací stehy a seznámit se s tímto tradičním řemeslem prostřednictvím praktických aktivit.⁷⁶

Muzeum v přírodě Vysočina nabízí další zajímavý program pro menší děti nazvaný "Povídky, pověsti a vyprávění". Tento program je zaměřen na základní žánry lidové slovesnosti a jejich význam v rámci národní kultury. Jeho cílem je přiblížit dětem charakteristiku pohádek, pověstí a pověrečných povídek a diskutovat o jejich důležitosti jak v minulosti, tak v současnosti. Během programu jsou dětem představeny

---

⁷⁵ Zdroj: osobní návštěva 24.4.2024, rozhovor s paní ředitelkou PhDr. Křivanovou.

⁷⁶ Edukační program *Svit', měsíčku, Svít', ať mi šije nit*, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/ziva-historie/edukacni-programy-pro-materske-skoly-a-12-tridu-zakladnich-skol/svit-mesicku-svit-at-mi-sije-nit>), [citováno 23.4.2024].

konkrétní ukázky těchto literárních žánrů, aby si lépe představily jejich podstatu a obsah. Zmiňováni jsou také významní sběratelé lidové slovesnosti, jako například Karel Jaromír Erben a Božena Němcová, kteří přispěli k uchování a popularizaci těchto příběhů a pověstí.⁷⁷

Program "Masopust držíme", který se koná v prostorách expozice Vesnických masopustních občůzek a masek z Hlinecka v domku čp. 362, je určen pro obě kategorie dětí, tedy pro starší i mladší. Během tohoto programu mají děti možnost prozkoumat originální tradiční masky, prohlédnout si fotografie z masopustních občůzek a dozvědět se více o historii a současnosti tohoto typického jevu lidové kultury. Druhá část programu zahrnuje výtvarnou dílnu, kde si děti mohou vyzkoušet vlastní tvůrčí schopnosti a vytvořit si vlastní masky nebo jiné výrobky spojené s masopustní tradicí. Tento program má za cíl nejen zábavný zážitek, ale také posílení vztahu dětí k tradičním hodnotám a kulturnímu dědictví.⁷⁸

Pro obě věkové kategorie dětí je určen také speciální program nazvaný "Jak se dříve stavělo aneb Od stromu až k domu". Tento program představuje dětem tradiční stavební techniky, které byly v minulosti běžně využívány v oblasti Vysočina a Železných hor. Děti se zapojují do interaktivních aktivit, které je seznamují s postupy a dovednostmi, jaké byly potřeba pro stavbu tradičních domů od samotného zpracování dřeva až po finální montáž. Během této zážitkové aktivity budou děti seznámeny s tím, jak tesaři, šindeláři a doškaři v minulosti uměli využívat přírodní materiály poskytované okolní krajinou. Prostřednictvím jednoduchých nástrojů, které měli k dispozici, se naučí, jak z těchto surovin vytvářet funkční a současně esteticky působivé stavby. Zasloučení do historických technik a postupů stavění jim umožní lépe

---

⁷⁷ *Edukační program Povídky, pověsti a vyprávění*, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/ziva-historie/edukacni-programy-pro-materske-skoly-a-12-tridu-zakladnich-skol/povidky-povesti-a-vypraveni>), [citováno 23.4.2024].

⁷⁸ *Edukační program Masopust držíme*, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/ziva-historie/edukacni-programy-pro-materske-skoly-a-12-tridu-zakladnich-skol/masopust-drzime>), [citováno 23.4.2024].

porozumět důmyslnosti a kreativitě, kterou naši předkové vložili do každého kroku procesu výstavby.⁷⁹

Pro starší žáky od třetí do deváté třídy a studenty středních škol je připraven interaktivní program nazvaný "Tajemství staré půdy". Během tohoto programu jsou žákům prezentovány zajímavé artefakty a předměty ze sbírek muzea a jejich úkolem je zábavnou formou odhalit jejich názvy a funkce. Tento program má za cíl podnítit zvědavost a zájem studentů o historii a kulturu prostřednictvím interaktivního a zapojujícího způsobu výuky.⁸⁰

Mimo trvalých edukačních programů nabízí muzeum v přírodě také sezónní aktivity a programy zaměřené speciálně na dětské návštěvníky. Například v roce 2024 bude v červenci a srpnu probíhat Betlémské léto, které zahrnuje programy, jež se konají v jednotlivé dny v týdnu. Například v úterý jsou plánovány tvůrčí dílny, zatímco ve čtvrtek se ve spolupráci s Muzeem loutkářských kultur v Chrudimi budou konat loutkohrátky. Během této akce si děti budou moci vyzkoušet výrobu loutek nebo se účastnit loutkového představení, ve kterém představí své výtvary rodičům.⁸¹

6.1.1 Věda a tradice

Program "Věda a tradice" je společným projektem Muzea v přírodě Vysočina a Vzdělávacího centra Planeta Hlinsko⁸². Jeho cílem je propojit poznatky z oblasti vědy a přírody s tradičními řemesly a představit je ve formě interaktivních workshopů

---

⁷⁹ *Edukační program Jak se dříve stavělo aneb Od stromu až k domu*, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/ziva-historie/edukacni-programy-pro-materske-skoly-a-12-tridu-zakladnich-skol/jak-se-drive-stavelo-aneb-od-stromu-az-k-domu>), [citováno 23.4.2024].

⁸⁰ *Edukační program Tajemství staré půdy*, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/ziva-historie/edukacni-programy-pro-39-tridu-zakladnich-skol-a-stredni-skoly/tajemstvi-stare-pudy>), [citováno 23.4.2024].

⁸¹ Zdroj: osobní návštěva 24.4.2024, rozhovor s edukátorem Mgr. Petrem Bulenou.

⁸² Vzdělávací centrum Planeta Hlinsko je vzdělávací instituce sídlící v Hlinsku na Vysočině. Jeho hlavním posláním je poskytovat vzdělávací aktivity a kurzy pro veřejnost, školy, firmy a další zájemce. Centrum se zaměřuje na rozvoj osobních dovedností, profesního růstu a všeobecného vzdělání. Centrum spolupracuje s odborníky z různých oblastí, aby poskytlo pestrou škálu vzdělávacích témat a kurzů, které odpovídají aktuálním potřebám a zájmům účastníků. Kromě toho, že centrum nabízí vzdělávací programy pro veřejnost, také spolupracuje se školami a firmami na tvorbě školení a kurzů přizpůsobených jejich potřebám.

a aktivit zejména pro žáky základních škol. Tvůrčí dílny a programy jsou navrženy tak, aby představily spojení mezi vědou a tradičními řemesly, ať už jde o výrobu přírodních kosmetických produktů, tradičních potravin nebo řemeslné techniky. Účastníci mají možnost se dozvědět více o výrobě, historii a vědeckých principech těchto činností.

Projekt je pro žáky přínosný z mnoha důvodů, jedná se o interaktivní výuku, žáci mají možnost zúčastnit se praktických aktivit a tvůrčích dílen, které je aktivně zapojí do procesu učení a umožní jim zkoumat přírodní fenomény na vlastní kůži. Tím že tento projekt propojuje historii a tradici s poznáváním přírody a vědy, pomáhá žákům lépe porozumět fungování přírodních zákonů ve spojitosti s lidskou činností. Společný projekt propojuje školy, veřejnost a odborníky z oblasti vzdělávání a přírodních věd, což vytváří prostředí pro sdílení znalostí a zkušeností.⁸³

6.2 Spolupráce se školami

Muzeum v přírodě Vysočina nabízí školním skupinám různé edukační programy a exkurze, které jsou přizpůsobeny věkovým kategoriím a učebním plánům. Tyto programy se zaměřují na témata jako je historie, technika, tradiční řemesla, příroda a ekologie a umožňují žákům objevovat a zkoumat živou interakci s historickými artefakty a přírodními fenomény. Spolupráce mezi muzeem a školami se realizuje na základě zájmu škol a učitelů, kteří sami aktivně vyjadřují zájem a objednávají si exkurze do muzea.

Spolupráce muzea se školami není pouze o poskytování přednášek a exkurzí, ale také o aktivní podpoře vzdělávacích procesů. Muzeum má v plánu v následujících letech více spolupracovat s učiteli na tvorbě výukových materiálů a projektů, které rozšiřují a prohlubují znalosti získané během návštěvy muzea. Dalším krokem muzea bude uskutečnit dotazníkové šetření, které bude určeno pro učitele a jeho cílem bude získat podrobnější povědomí o potřebách a preferencích různých věkových skupin dětí, které navštěvují muzeum. Tímto způsobem se muzeum pokusí lépe porozumět

---

⁸³ *Edukační program Věda a tradice*, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/edukacni-programy/veda-a-tradice>), [citováno 23.4.2024].

tomu, co je vhodné pro konkrétní věkové kategorie a zjistit, které aspekty muzejních programů a aktivit by byly pro školy nejzajímavější a nejprínosnější.⁸⁴

6.3 Edukační prvky – pracovní listy, soutěže, aktivity

Muzeum v přírodě Vysočina se v rámci své edukační činnosti nově snaží spíše vyhnout používání tradičních pracovních listů jako hlavního edukačního prvku. Místo toho preferuje interaktivní a zážitkové formy vzdělávání, které oslovují děti různými způsoby a podporují jejich aktivní zapojení.

Tato strategie vychází z toho, že děti v rámci školního prostředí často pracují s pracovními listy a podobnými materiály. Místo opakování stejných metod chce muzeum nabídnout žákům nové a neobvyklé zážitky, které je osloví a podnítl jejich zvědavost a tvořivost.

Mezi alternativní edukační aktivity, které muzeum nabízí, patří například interaktivní prohlídky s průvodcem, hry zaměřené na objevování a zkoumání expozic, praktické ukázky tradičních řemesel a technik nebo tvůrčí dílny, kde si děti mohou samy vyzkoušet různé dovednosti a techniky. Tyto aktivity nejenže poskytují žákům příležitost k praktickému učení a experimentování, ale také podporují jejich komunikační a sociální dovednosti a rozvíjejí kritické myšlení a řešení problémů.⁸⁵

7 PŘIPRAVOVANÉ NOVINKY V PREZENTAČNÍ A EDUKAČNÍ ČINNOSTI MUZEA

V nadcházejícím období plánuje Muzeum v přírodě Vysočina představit několik nových aktivit. Jednou z hlavních novinek bude zavedení nového prohlídkového okruhu s názvem "Len na Veselém Kopci". Tento okruh nabídne komentovanou prohlídku zaměřenou na historii a techniky spojené s pěstováním a zpracováním lnu. Průvodcem prohlídky bude Josef Fidler. Prohlídka bude zahrnovat stálou expozici v usedlosti Pilných čp. 4, sušárnu lnu, vodní olejnu a záhřívku.

Mezi další novinky bude patřit nová expozice zaměřená na kovotlačiče a příležitostného zámečníka, která přinese poutavý pohled do jejich řemeslného světa. Dále se lze těšit na zmíněný společný projekt Muzea v přírodě Vysočina a

---

⁸⁴ Zdroj: osobní návštěva 24.4.2024, rozhovor s edukátorem Mgr. Petrem Bulenou.

⁸⁵ Zdroj: osobní návštěva 24.4.2024, rozhovor s edukátorem Mgr. Petrem Bulenou.

Vzdělávacího centra Planeta Hlinsko nazvaný "Věda a tradice", který propojuje moderní vědecké poznatky s tradičními znalostmi a dovednostmi. Součástí nabídky bude také program Betlémské léto, který zahrnuje různorodé akce a aktivity pro návštěvníky v průběhu letního období. Novinkou bude také animovaný film určený dětským návštěvníkům, který zábavnou formou představuje téma lnu na Veselém Kopci.⁸⁶

V roce 2024 se poprvé uskuteční akce s názvem Dětský den na Veselém Kopci. Tato událost přinese různé dílny a představení určená speciálně pro mladé návštěvníky, aby si mohli užít zábavu a zároveň se něco nového naučit. Muzeum v přírodě Vysočina také zahájí novou iniciativu tím, že bude od roku 2024 pořádat prohlídku Veselého Kopce a Betléma ve znakovém jazyce, aby poskytlo možnost i sluchově postiženým návštěvníkům prozkoumat a zažít krásy tohoto unikátního místa.

---

⁸⁶Zdroj: osobní návštěva 24.4.2024, rozhovor s ředitelkou muzea PhDr. Magdou Křivanovou.

ZÁVĚR

Muzeum v přírodě Vysočina představuje koncept živého muzea, v němž se aktivně pečuje nejen o hmotnou, ale i o nehmotnou lidovou kulturu a šíří její bohatství mezi návštěvníky. Vznik muzea se datuje do roku 1972, kdy skupina dobrovolníků vedená Luděkem Štěpánem začala pracovat na záchraně cenných lidových staveb z oblasti českomoravského pomezí a Železných hor. Postupem času se tato iniciativa rozvinula do organizace, která není pouze strážcem těchto památek, ale také je s nimi spjatý život obyvatel, provozovatelů, aktivně prezentuje širší veřejnosti. Muzeum se stalo živým centrem kulturního dědictví, kde historie ožívá a zůstává živá pro další generace.

Klíčovou součástí fungování muzea je komunikace s veřejností, edukační působení na ni. Umožňuje to širokému spektru návštěvníků vstoupit do světa minulosti a poznat bohaté kulturní a přírodní dědictví Vysočiny. Zásadní roli v této oblasti hrají i edukační programy pro školy, které přináší živou interakci s historií a přírodou prostřednictvím aktivit, jako jsou exkurze, tvůrčí dílny a přednášky. Spolupráce se školami umožňuje jejich žákům a studentům přiblížit se k historii a kultuře regionu způsobem, který podněcuje zvědavost a zájem.

Celkově lze konstatovat, že Muzeum v přírodě Vysočina nejenže plní svou roli jako instituce zachovávající dědictví, ale také aktivně přispívá k osvětě a vzdělávání široké veřejnosti. Svoji různorodou nabídkou přináší obohacení pro každého, kdo má zájem poznat a porozumět historii a kultuře Vysočiny a Železných hor.

PRAMENY

Osobní návštěva správy Muzea v přírodě Vysočina v Hlinsku 12.4.2024 a 24.4.2024

Rozhovor s ředitelkou muzea PhDr. Magdou Křivanovou.

Rozhovor s edukátorem Mgr. Petrem Bulenou.

Internetové zdroje

Český svaz muzeí v přírodě, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/o-nas/cesky-svaz-muzei-v-prirode>), [citováno 20.3.2024].

Dobrovolnictví, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/pro-navstevniky/dobrovolnictvi>), [citováno 23.4.2024].

Edukační program Masopust držíme, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/ziva-historie/edukacni-programy-pro-materske-skoly-a-12-tridu-zakladnich-skol/masopust-drzime>), [citováno 23.4.2024].

Edukační program Povídky, pověsti a vyprávění, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/ziva-historie/edukacni-programy-pro-materske-skoly-a-12-tridu-zakladnich-skol/povidky-povesti-a-vypraveni>), [citováno 23.4.2024].

Edukační program Sviť, měsíčku, Sviť, at' mi šije nit, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/ziva-historie/edukacni-programy-pro-materske-skoly-a-12-tridu-zakladnich-skol/svit-mesicku-svit-at-mi-sije-nit>), [citováno 23.4.2024].

Edukační programy pro veřejnost, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/edukacni-programy/edukacni-programy-pro-verejnost>), [citováno 23.4.2024].

Expoziční areál Betlém Hlinsko: Řemeslnická obydlí, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/pro-navstevniky/prohlidka-expozicnich-arealu/betlem-hlinsko-remeslnicka-obydli>), [citováno 14.4.2024].

Expoziční areál Veselý Kopec, dostupné online: (<https://www.nmvp.cz/vysocina/pro-navstevniky/prohlidka-expozicnich-arealu/vesely-kopec>), [citováno 14.4.2024].

Expoziční areál Vodní kovací hamr ve Svobodných Hamrech, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/pro-navstevniky/prohlidka-expozicnich-arealu/vodni-kovaci-hamr-ve-svobodnych-hamrech>), [citováno 14.4.2024].

Metodické centrum pro muzea v přírodě, dostupné online: (<http://muzeavpriode.cz/o-metodickem-centru/>), [citováno 20.3.2024].

Národní muzeum v přírodě, dostupné online: (<https://www.nmvp.cz/>), [citováno 20.3.2024].

Prohlídka expozičních areálů, dostupné online: (<https://www.nmvp.cz/vysocina/pro-navstevniky/prohlidka-expozicnich-arealu>), [citováno 14.4.2024].

Svatby, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina/pro-navstevniky/svatby>), [citováno 23.4.2024].

Valašské muzeum v přírodě, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/roznov>), [citováno 20.3.2024].

Webové stránky Muzea v přírodě Vysočina, dostupné online (<https://www.nmvp.cz/vysocina>), [citováno 23.4.2024].

LITERATURA

BRYOL, Radek, a kol., *Muzea v přírodě v České republice: teoretická a metodická východiska*. Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2020.

DVOŘÁČEK, Pavel, *Skanzeny: muzea lidové architektury v přírodě v České republice a Slovenské republice*. Olomouc: ANAG 2019.

KŘIVANOVÁ, Magda – VOLANCOVÁ, a kol., *Půlstoletí Muzea v přírodě Vysočina, Od záchrany lidových staveb in situ k muzeu v přírodě*, Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2022.

LANGER, Jiří, *Evropská muzea v přírodě*, Praha: Baset 2005.

NOVÁKOVÁ, Marcela – MORÁVEK, Jiří, *Skanzeny v Čechách, na Moravě, ve Slezsku*. Praha: Olympia, 2006.

ŠTĚPÁN, Luděk – VOJANCOVÁ, Ilona, *Vysočina: soubor lidových staveb a řemesel*, KSSPPOP Pardubice 1990.

ŠTIKA, Jaroslav – LANGER, Jiří, *Československá muzea v přírodě*, Ostrava, 1989.

VOJANCOVÁ, Ilona – KŘIVANOVÁ, Magda, a kol., *Soubor lidových staveb Vysočina*. Sychrov: Národní památkový ústav 2016.

Výroční zpráva Národního muzea v přírodě. Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě 2021.

Doplňující literatura k tématu

ŠKABRADA, Jiří, *Lidové stavby. Architektura českého venkova*, Praha 1999.

ŠTĚPÁN, Luděk, – RŮŽIČKOVÁ, Renáta – ŠULC, Ivo, *Chrudimsko: ztracené i zachráněné poklady*, Chrudim 2003.

ŠTĚPÁN, Luděk, *Lidové stavitelství ve stavebních plánech a mapách východočeských archivů I. Technické a společenské stavby*, Pardubice – Ústí nad Labem 1990.

ŠTĚPÁN, Luděk, *Lidové stavitelství ve stavebních plánech a mapách východočeských archivů II. Sídla, domy a zemědělské stavby*, Zámrsk 199

PŘÍLOHY

Příloha číslo 1: Propagační letáček určený dobrovolníkům

Národní
muzeum
v přírodě | Muzeum
v přírodě
Vysočina

STAŇ SE DOBROVOLNÍKEM MUZEA V PŘÍRODĚ VYSOČINA

A pomoz svou činností rozvíjet muzeum.

CHCEŠ...

- nahlédnout do zákulisí muzea?
- dozvědět se a naučit se něco nového?
- využít smysluplně volný čas?

ZÍSKÁŠ...

- nové přátele a kontakty
- zkušenosti a praxi
- a mnoho dalšího

PŘIDEJ SE K NÁM!

V případě dotazů
se obrať na e-mail
lenka.jedlickova@nmvp.cz

Více informací na
www.nmvp.cz

VĚDA A TRADICE

Společný program vzdělávacího centra **Planeta Hlinsko** a **Muzea v přírodě Vysočina** pro žáky základních škol.

Jedinečná příležitost dozvědět se v rámci speciálních komentovaných prohlídek v Planetě Hlinsko o procesech a úkazech, které se odehrávají na planetě zemi, a v památkové rezervaci Betlém Hlinsko zjistit, jak je naši předci využívali.

- program je určen pro žáky základních škol
- vstupné: 65 Kč/osoba (památková rezervace Betlém Hlinsko), 35 Kč/osoba (Planeta Hlinsko) – prohlídka s průvodcem, zvýhodněné vstupné platí při návštěvě obou institucí v jeden den, minimální počet žáků ve skupině 10, maximální počet žáků ve skupině 30
- délka prohlídky: 60 minut (památková rezervace Betlém Hlinsko), 90 minut (Planeta Hlinsko)
- prohlídka je možná pouze po předchozí rezervaci na e-mailu: planeta@hlinsko.cz nebo na tel.: +420 739 045 909

Národní
muzeum
v přírodě
Vysočina

VZDĚLÁVACÍ CENTRUM PLANETA HLINSKO

Interaktivní centrum zaměřené na poznávání jednotlivých sfér planety Země, které vzniklo s cílem inspirovat novou generaci žáků k objevování a porozumění složitosti naší planety.

planetahlinsko.cz

MUZEUM V PŘÍRODĚ VYSOČINA Památková rezervace Betlém Hlinsko

Ojedinělý celek původní zástavby roubených, poloroubených i zděných domů představuje život a práci drobných řemeslníků z oblasti Hlinecka od 2. poloviny 19. století do poloviny 20. století.

nmvp.cz

Příloha číslo 3: Nabídka edukačních programů pro žáky základních škol

PRO ŽÁKY 3.–7. TŘÍD ZŠ A STUDENTY SŠ

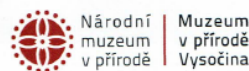
JAK SE DŘÍVE STAVĚLO ANEB OD STROMU AŽ K DOMU

Dřevo, kámen, hlína, selský rozum, šikovné ruce a můžeme začít stavět.

Seznámíme vás s tradičními stavebními technikami našich předků v oblasti Českomoravské vrchoviny. Poznáte, jak staří mistři (tesaři, šindeláři, doškaři) dovedně využívali materiál, který jim poskytovala okolní příroda, i to, jak s jednoduchými pomůckami dokázali postavit funkční a přitom krásné stavení.

Kontakt: PhDr. Magda Krivanová,
magda.krivanova@nmvp.cz

Národní
muzeum
v přírodě | Muzeum
v přírodě
Vysočina

ŽIVÁ HISTORIE

NABÍDKA EDUKAČNÍCH PROGRAMŮ PRO MATEŘSKÉ, ZÁKLADNÍ A STŘEDNÍ ŠKOLY.

Muzeum v přírodě Vysočina připravilo pro školy nabídku edukačních programů pod souborným názvem *Živá historie* v památkové rezervaci Betlém Hlinsko, které postihují širokou paletu oblastí lidové kultury a tím prezentují zajímavá témata lidových zvyků a tradic, řemesel i tradičních zemědělských a rukodělných technik.

Programy je možné absolvovat v průběhu školního roku od úterý do pátku po předchozí objednávce, je nutné se přihlásit alespoň 14 dní předem. Vstupné na program je 80 Kč za účastníka.

Více informací (délka programu, počet účastníků) na www.nmvp.cz/vysocina/edukacni-programy

PRO ŽÁKY 3.–7. TŘÍD ZŠ A STUDENTY SŠ

MASOPUST DRŽÍME

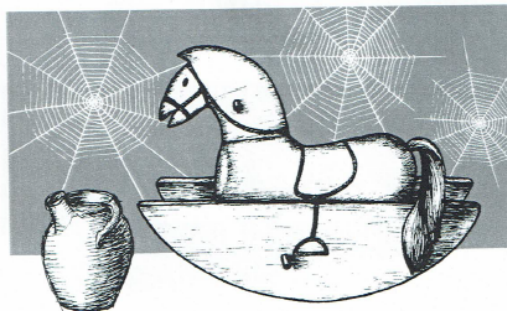
Vesnické masopustní obchůzky a masky z Hlinecka jsou od roku 2010 součástí světového nehmotného kulturního dědictví UNESCO.

Program přibližuje jeden z tradičních lidových obyčejů, který je na několika místech České republiky doposud živý. Využívá expozici *Vesnické masopustní obchůzky a masky z Hlinecka*, kde si děti prohlédnou originály tradičních masek, fotografie z obchůzek a dozvědí se o historii i současnosti tohoto jevu tradiční lidové kultury a promítneme jim krátký dokument o masopustních obchůzkách na Hlinecku.

Kontakt: PhDr. Ilona Vojancová,
ilona.vojancova@nmvp.cz

PRO ŽÁKY 3.–7. TŘÍD ZŠ A STUDENTY SŠ

TAJEMSTVÍ STARÉ PŮDY

Každý z nás určitě nějaké muzeum navštívil a mohl tak obdivovat předměty staré stovky, ba i tisíce let. Odkud se do muzea vlastně dostaly? A jak se vlastně tyto předměty jmenují a k čemu slouží?

Takové předměty, *poklady*, mohou ukrývat třeba staré půdy. V jednu takovou půdu se promění také naše učebna, kde si představíme zajímavé předměty ze sbírek muzea a zábavnou formou se pokusíme zapátrat nad jejich názvem a funkcí.

Kontakt: Mgr. Pavel Bulena, pavel.bulena@nmvp.cz

PRO DĚTI MŠ A ŽÁKY 1.–2. TŘÍD ZŠ

MASOPUST DRŽÍME

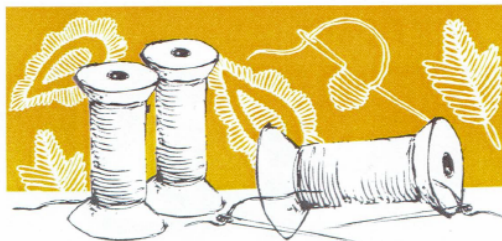
Vesnické masopustní obchůzky a masky z Hlinceka jsou od roku 2010 součástí světového nehmotného kulturního dědictví UNESCO.

Program přibližuje jeden z tradičních lidových obyčejů, který je na několika místech České republiky doposud živý. Využívá expozici *Vesnické masopustní obchůzky a masky z Hlinceka*, kde si děti prohlédnou originály tradičních masek, fotografie z obchůzek a dozvědí se o historii i současnosti tohoto jevu tradiční lidové kultury.

Kontakt: PhDr. Ilona Vojancová,
ilona.vojancova@nmvp.cz

PRO DĚTI MŠ A ŽÁKY 1.–2. TŘÍD ZŠ

SVIŤ, MĚSÍČKU SVIŤ, AŤ MI ŠIJE NIT

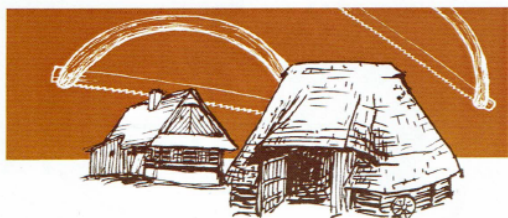
Víte, jak vypadá plochý nebo stonkový steh? Kde jste se mohli v minulosti setkat s citátý *Kde domov můjci Třebas chaloupka dřevěná, jen když v ní štěstí přebývá?*

Program *Sviť, měsíčku, sviť, ať mi šije nit* je zaměřený na vyšívání, jednu z nejrozšířenějších ručních prací našich babiček. Společně si hravou formou zodpovíme výše položené otázky, ukážeme si, kde všude se vyšívání využívalo a zároveň si bezpečně vyšívací stehy vyzkoušíme.

Kontakt: Bc. Nikola Pospíšilová,
nikola.pospisilova@nmvp.cz

PRO DĚTI MŠ A ŽÁKY 1.–2. TŘÍD ZŠ

JAK SE DŘÍVE STAVĚLO ANEB OD STROMU AŽ K DOMU

Dřevo, kámen, hlína, selský rozum, šikovné ruce a můžeme začít stavět.

Seznámíme vás s tradičními stavebními technikami našich předků v oblasti Českomoravské vrchoviny. Poznáte, jak staří mistři (tesaři, šindeláři, doškaři) dovedně využívali materiál, který jim poskytovala okolní příroda, i to, jak s jednoduchými pomůckami dokázali postavit funkční a přitom krásné stavení.

Kontakt: PhDr. Magda Křivanová,
magda.krivanova@nmvp.cz

PRO DĚTI MŠ A ŽÁKY 1.–2. TŘÍD ZŠ

POVÍDKY, POVĚSTI A VYPRÁVĚNÍ

Máte rádi příběhy, v nichž je dobro po zásluze odměněno? Nebo se rádi trochu bojíte a zajímá vás vyprávění o vodnicích, vílách, světýlkách a jiných nadpřirozených bytostech? Znáte nějaké pověsti o zajímavých místech ve vašem okolí?

Pak právě na vás čeká tento program plný vyprávění. Je věnován základním žánrům lidové slovesnosti, vymezení jejich postavení v rámci národní kultury a zamýšlení nad jejich významem dříve a dnes. Na konkrétních ukázkách přiblíží základní charakteristiku pohádek, pověstí a pověrečných povídek.

Kontakt: PhDr. Ilona Vojancová,
ilona.vojancova@nmvp.cz